ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

4 клас

Видавництво Літера

УДК [37.016:62](075.2)
ББК 30я71
Т 77

Автори:
Кліщ О. М., Дятленко О. М., Коваль Л. М.,
Тичук Т. В., Мустафіна Г. І., Піотровська С. В.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ МОН України від 20.07.2015 № 777)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Умовні позначення:

— робота в парах і групах

— прочитай

— запитання для спільного обговорення

— перевір себе

— правила безпечної праці

Трудове навчання : підручник для 4 класу загальноосвіт-
Т77 ніх навчальних закладів / О. М. Кліщ, О. М. Дятленко,
Л. М. Коваль та ін. – Київ : Літера ЛТД, 2015. – 128 с.
ISBN 978-966-178-606-5

Підручник створено за чинною програмою з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. Навчальний зміст спрямований на опанування техніками обробки різних матеріалів, розвиток творчих здібностей, набуття досвіду предметно-перетворювальної діяльності.

УДК [37.016:62](075.2)
ББК 30я71

© Кліщ О. М., Дятленко О. М., Коваль Л. М.,
Тичук Т. В., Мустафіна Г. І.,
Піотровська С. В., 2015
© «Літера ЛТД», 2015

ISBN 978-966-178-606-5

Зміст

Любий друже! 5

Конструювання рухомих моделей із картону та паперу 6

Прості механізми в житті та іграшках 7

Застосування простих механізмів 9

Сюжетна витинанка 12

Традиції витинання 13

Ажурні та силуетні витинанки 16

Оригамі 19

Оригамі 20

Технологія створення модульних фігурок оригамі 22

Виготовлення штучних квітів об'ємної форми 24

Штучні квіти 25

Колаж 29

Мистецтво колажу 30

Технологія виготовлення колажу 32

Робота з пластиліном 34

Пластилінова скульптура 35

Ритм у композиціях 40

Бісероплетіння 44

Технологія виготовлення об'ємних виробів технікою бісероплетіння 45

Робота із сучасними штучними матеріалами 49

Штучні матеріали та їхні властивості 50

Історія одного матеріалу 54

Плетіння 56

Основи плетіння 57

Вишивання 62

Оздоблення виробів вишивкою 63

Об'ємна аплікація з тканини та ґудзиків 66

Об'ємна аплікація в побуті 67

Види аплікацій 70

Технологія виготовлення м'якої іграшки 72

Об'ємні фігури з дроту 75
Вироби з дроту 76
Декоративне панно 79
Декоративні панно. Обереги 80
Художнє оздоблення та дизайн 82
Дизайн 83
Сучасні техніки оздоблення 86
Самообслуговування. Одяг і взуття 88
Створення і декорування одягу та взуття. 89
Пап'є-маше. 92
Вироби з пап'є-маше 93
Технологія виготовлення виробів із пап'є-маше за готовою формою 96
Екскурсії 98
Екскурсія на виробництво. 99
Правила безпечної праці 102
Творча майстерня 106
Світ цікавих речей. 120
Пластилін 121
Вишивка 122
Вінок 123
Пап'є-маше. 124
Писанка 125
Література 127

Любий друже!

На уроках трудового навчання у попередніх класах ти спробував (спробувала) власні сили, створюючи цікаві та корисні вироби. У цій книзі також пропонуємо захопливу подорож у світ творчості.

Творчість — це те, що тебе оточує, речі, якими ти користуєшся щодня, будинок, у якому живеш, твій одяг та багато, багато іншого, — все створено талановитими людьми різних професій з любов'ю і вигадкою. Уважно подивись, і ти побачиш цих особливих людей. Усі вони працюють і прагнуть зробити щось корисне не лише для себе, а й для інших людей та своєї країни. Ти також не можеш залишатись осторонь від спільної справи — адже вже вмієш виготовляти листівки до свят, доглядати за своїм одягом і взуттям і навіть пришивати ґудзики.

У цьому навчальному році ти дізнаєшся багато нового про трудові традиції українського народу, навчишся виготовляти вироби з різних матеріалів: паперу, поролону, пластику, пластиліну, дроту, тканини та багатьох інших.

Цей підручник допомагатиме тобі не лише на уроках трудового навчання, а й стане другом і помічником у домашній роботі: навчить зробити серветку і подарувати мамі, виготовити оберіг чи штучні квіти для створення затишку в оселі тощо.

Уважно ознайомся з умовними позначеннями. Використовуючи наведені позначки, ти зможеш на уроці швидко підготуватись до практичної роботи, пригадати, як правильно виконується техніка обробки матеріалу, та й просто зможеш віднайти цікаві і корисні поради для творчої роботи.

Хто багато працює, той і багато знає! — говорить народне українське прислів'я.

Успіхів тобі у навчанні!

Автори

Конструювання рухомих моделей із картону та паперу

ПРОСТІ МЕХАНІЗМИ В ЖИТТІ ТА ІГРАШКАХ

Люди працювали тисячі років, використовуючи переважно силу власних м'язів. Але можливості м'язів людини обмежені.

Уже в далекі часи виникла потреба мати пристрої, застосування яких дало змогу піднімати та пересувати вантажі.

Пристрої, призначені для збільшення сили чи зміни її напрямку, дістали назву **механізми**.

1. Навіщо потрібні прості механізми?
2. Як піднімали важкі кам'яні брили, з яких будували піраміди в Єгипті? Колони, бані та дзвони під час зведення храмів?

Щоб полегшити собі працю, тобто отримати перевагу в силі, людина винайшла, виготовила та почала використовувати прості механізми.

Значно легше переміщувати вантажі, поставивши їх на **колеса**.

Шарні́р (фр. *charnière*, нім. *Scharnier*) — рухоме з'єднання тіл (наприклад, деталей механізму) чи будівельної конструкції, що дає можливість здійснювати повороти або їх обертання, зазвичай на обмежені кути.

Шарніри дуже поширені в техніці та бувають багатьох видів, починаючи від дверних і віконних завісів і аж до розвідних мостів, механізми яких діють на принципах шарнірів. Шарніри використовують не тільки в механізмах машин, а й в іграшках.

Шарнір

Розвідний міст на шарнірах

Колеса

Практична робота
ІГРАШКА НА ШАРНІРНИХ З'ЄДНАННЯХ «ЖАБКА»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (3, 4, 7, 8).

Для роботи потрібні: картон, ножиці, дріт, шило або циркуль, клей.

Технологічна картка

	Наріж 8 смужок з картону завдовжки 10 см і завширшки 2 см. Заокругли краї. Дві смужки зменш удвічі
	Наріж 10 шматків дроту завдовжки 4 см і зігни кожний, утворюючи петлю
	Проколи шилом (або ніжкою циркуля) отвори для дроту, встав «петлі». Вільні кінці дроту загни на зворотному боці
	Закріпи заготовки так, як показано на малюнку
	Виріж і приклей голову, лапи

Іграшка рухатиметься — стрибатиме, якщо взяти за нижню частину і рухати так, як ножицями.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОСТИХ МЕХАНІЗМІВ

Які прості механізми ви бачили, йдучи до школи?

За принципом *важеля* працює криниця, народна назва якої «журавель», гойдалка…

Блок виготовляють у вигляді колеса із заглибиною для мотузки чи ланцюга. Якщо блок закріпити на потрібній висоті та перекинути через нього мотузку або ланцюг, то піднімати вантажі буде зручніше і швидше.

До простих механізмів належить і *похила площина*. Її використовують для отримання переваги в силі під час переміщення тіл.

1. Важіль і блок допоможуть підняти вантаж.
2. Назви приклади застосування простих механізмів.

Практична робота
ІГРАШКА-СМИКУНЕЦЬ «КАЖАН»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105.

Для роботи потрібні: шило або ножиці, ґудзики, дріт, скотч, папір, нитки, трубочка для напоїв.

Технологічна картка

	Виріж деталі іграшки
	За допомогою шила або ножиць зроби проколи в позначених місцях. Приклей скотчем трубочку до основи зі зворотного боку
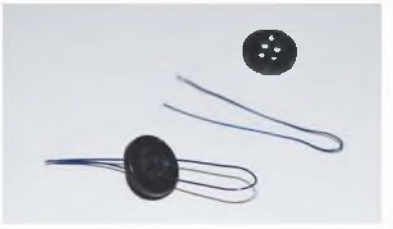	З двох ґудзиків та двох шматків дроту (4 см) виготов шарніри
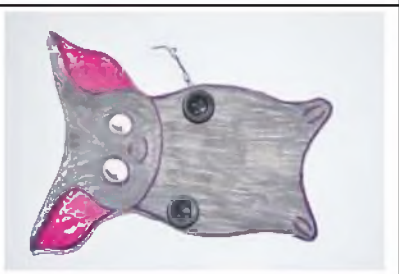	Закріпи шарніри на тулубі

<table>
<tr><td> 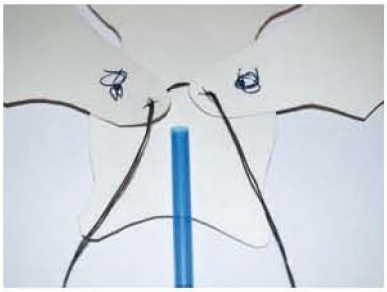 </td><td>Зі зворотного боку в отвори, позначені крапками, проведи дріт і закріпи.
А в отвори, позначені хрестиками, протягни нитку</td></tr>
<tr><td> </td><td>Пропусти нитку через трубочку</td></tr>
<tr><td>
Положення крил із послабленою ниткою</td><td>
Положення крил із натягнутою ниткою</td></tr>
</table>

Які матеріали можна використати для виготовлення рухомої іграшки?

Запропонуй свій варіант іграшки з рухомими з'єднаннями деталей за принципом іграшки, яку виготовили на уроці.

Сюжетна витинанка

ТРАДИЦІЇ ВИТИНАННЯ

Як у хаті витинанка,
то й добро стоїть на ґанку.
Народна мудрість

Надзвичайний винахід людства — папір, з якого можна зробити багато цікавих і неповторних речей. Технології роботи з папером різні: вирізування та відривання, аплікація та мозаїка, створення об'ємних композицій — вироби оригамі. Серед цих технологій особливе місце належить витинанкам.

а *б* *в*

Традиційні українські витинанки:
а, в — «дерево життя», *б* — сюжетна витинанка «весілля»

1. Пригадай, які вироби можна виготовити з паперу.
2. Що таке витинанка?

Українські народні паперові витинанки як прикраси сільських хат з'явилися у середині XIX ст. Люди оздоблювали ними вікна, мисники, сволоки (балки, які підтримували стелю в будівлях), груби, комини, печі. Витинанки наліплювали за допомогою тіста.

У кожної витинанки своє призначення. Наприклад, стрічкова прикрашала вікно, сволок, полиці, мисники. Витинанку «деревце» (весільне, великоднє, до народження дитини) вирізували до свят.

Такі витинанки завжди прикрашали в хаті почесне місце — між вікнами або на печі. Висіли вони два-три тижні, потім їх знімали. Також були витинанки, що висіли цілий рік, їх називали **лиштвою**.

Лиштва

Фіранка

Паперові прикраси різних місцевостей мають свої особливості, притаманні лише цьому регіону. Наприклад, у західних областях вони розмиті, дрібно орнаментовані. Традиції народних килимів, вишиванок продовжують подільські витинанки. На Дніпропетровщині вони нагадують петриківський розпис.

Розташування витинанок на стінах характерне для Поділля. На Придністров'ї частіше використовували ажурну паперову стрічку (лиштву), якою прикрашали полички та вікна. На Поділлі та Прикарпатті витинанки називали **фіранками**. Поступово в різних регіонах України з'являються паперові рушники, рамочки.

Інтер'єр української хати, оздоблений витинанками

Сюжетна витинанка

На простінках між вікнами в українській хаті висіли витинанки із зображенням «дерева життя». На гілках цих дерев часто зображували птахів, внизу біля дерева — людські постаті чи силуети звірів. Це символ родини, роду. Такі витинанки поширені в усіх регіонах України. **Сюжетна** витинанка відображає певні події або явища.

Практична робота
СЮЖЕТНА ВИТИНАНКА «ПАПЕРОВА КАЗКА»

Сюжет — це система відтворених чи створених уявою художника подій, взаємин між персонажами, послідовна розповідь про них.

Роботу розпочинай з повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: білий та чорний (синій) папір, картон, ножиці, клей ПВА, пензлик.

Виготов сюжетну витинанку в такій послідовності:

1. Визнач сюжет своєї історії.
2. Добери колір паперу для основи, намалюй персонажів або скористайся зображеннями силуетів з підручника, виріж підготовлений малюнок.
3. Розклади деталі, формуючи картинку.
4. Добери та виріж деталі (траву, сонечко, зорі тощо).
5. Розташуй і приклей усі деталі на основу.

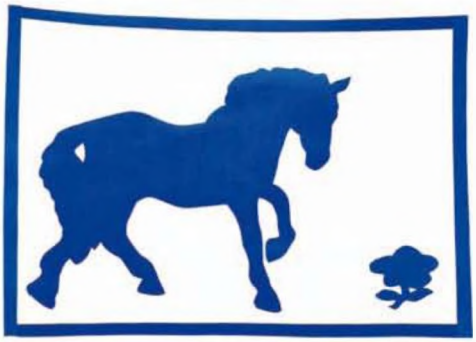

АЖУРНІ ТА СИЛУЕТНІ ВИТИНАНКИ

Папір — найпридатніший матеріал для створення виробів різних форм за допомогою складання, склеювання, вигинання, м'яття, жмакання, гофрування. Намоклий від клею і фарби папір має схильність розмокати, збільшуватися в об'ємі. Його не можна відразу приклеювати, оскільки він «морщитиметься», а треба дати час трохи підсохнути.

Скручувати папір легко вздовж волокон, при цьому виходить гладка поверхня. При скручуванні поперек волокон папір покривається тріщинами і зморшками.

Саме процес скручування смужок паперу, відрізаних від вертикальної і горизонтальної крайки (кромки) аркуша, покаже напрям розташування волокон на цьому аркуші паперу.

Важливо стежити за тим, щоб під час вирізання візерунка не зрізати край складеного паперу, оскільки в цьому випадку зображення розпадеться на частини. Вирізати візерунок можна за попереднім малюнком або довільно, без заздалегідь наміченого плану. Другий спосіб дає «вирізки-сюрпризи» — створюються нові красиві візерунки витинанки.

Витинанка ажурна

Витинанка силуетна

За технологічними та художніми особливостями витинанки поділяються на:

ажурні — витончені візерунки виготовляються з одного аркуша паперу, зображення міститься у прорізах;

силуетні — контурні, лише намічені зображення.

Батьківщиною силуету прийнято вважати Китай, де відвіку стародавні майстри користувалися однотонними, в основному чорними зображеннями фігур і сцен. Їх називали китайські тіні.

У середині XVIII століття, з'явившись у Франції, таке зображення отримало назву «силует». Вона походить від імені міністра при дворі Людовика XV Етьєна де Силуетта (1709–1767).

За переказом, міністр на дозвіллі займався вирізуванням фігурок і портретів із кольорового паперу. Від нього і пішла мода на силуетні профільні портрети, але значного поширення вона не набула. Проте силует знайшов своїх шанувальників і майстрів в інших країнах Європи, особливо в Німеччині.

Окремі силуети відображали побутові сцени з життя людей, історичні та інші епізоди. Їм властива чітка лінія, вишуканий контур, а головне — творча фантазія. Сьогодні подібні витинанки використовують для оформлення книжок. Це можуть бути ілюстрації до оповідань, пісень, байок, легенд, казок, для створення мультфільмів тощо.

1. Що таке витинанка?
2. Чим відрізняються витинанки в різних регіонах України?
3. Розкажи про інструменти та матеріали для виготовлення виробів з паперу.
4. Яку країну можна назвати батьківщиною силуетної витинанки?

Практична робота
ВИТИНАНКА «ДЕРЕВО ЖИТТЯ»

Ой, в чистім полі камінець стоїть,
На тім камінці три пагінці ростуть.
Українська народна пісня

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: кольоровий папір, картон, ножиці, клей ПВА, пензлик.

Виготов витинанку в такій послідовності:

1. Визнач форму обраного дерева.
2. Добери колір паперу для стовбура, склади аркуш навпіл, намалюй половину дерева, виріж підготовлений малюнок.
3. Проріж візерунки на стовбурі та гілках дерева, приклей на картон.
4. Добери та виріж окремі елементи.
5. Біля коріння дерева розташуй і приклей тварин.
6. До гілок дерева приклей листя, квіти та ягоди.
7. Заверши роботу декоруванням дрібними деталями.

Оригамі

ОРИГАМІ

Одностайної думки щодо походження оригамі немає, але, напевно, що оригамі розвинулось саме в Японії. Для кожного японця опанувати мистецтвом оригамі — це неписане правило. Такий досвід передається з покоління в покоління у кожній родині.

По-японськи слова «бог» і «папір» звучать однаково — «камі», а «орі» означає «складений». Тобто **оригамі** — це мистецтво виготовлення різноманітних фігурок шляхом складання аркуша паперу.

1. Що таке оригамі?
2. Для чого потрібні фігурки оригамі?

У другій половині XIX ст. мистецтво оригамі з'явилося і в Європі. Виготовлення штучних квітів давно поширене й в Україні. До сьогодні ними прикрашають божниці та портрети родичів, з них роблять і славнозвісні дівочі віночки.

Легенда про квіти оригамі

Було це ще за прадавніх часів.

У доброго і працьовитого юнака занедужала молодша сестричка. Не допомагали ліки, ніщо не радувало дівчинку.

Аж ось брат приніс їй зібрані на узліссі та на обніжках полів квіти. І усміхнулася дівчинка до них, і здоров'я стало покращуватися. Всю весну і все літо носив брат квіти, сподіваючись на одужання сестри. Та надійшла дощова осінь, а від перших заморозків поникли квіти і в луках, і в лісі, і викохані біля хати. Знову сум завітав до кімнати недужої.

Проте брат вирішив зробити розкішні квіти з кольорового паперу, вкладаючи у них свій хист і любов до сестри.

Дівчинка милувалася роботою брата, його вмінням, відчуттям краси. Вона швидко одужала і вже на Святвечір красувалася за родинним столом у віночку із зроблених братом квітів.

Практична робота
ОРИГАМІ «ЛІЛІЯ»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (3, 7).

Для роботи потрібні: папір, дріт.

Технологічна картка

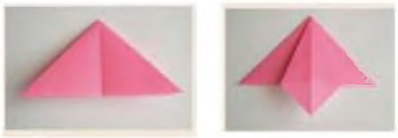	Склади папір так, як показано на малюнку, з усіх чотирьох боків
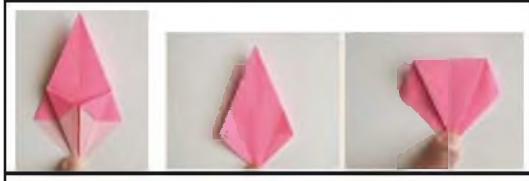	Склади нижні краї форми всередину, а потім розігни з усіх боків
	Повтори цю операцію з усіх чотирьох боків
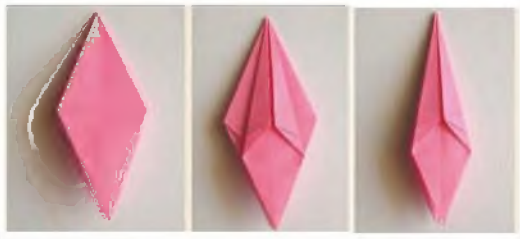	Зігни кінці фігури вниз. Повтори це з чотирьох боків. Зігни верхні краї фігури до центральної лінії
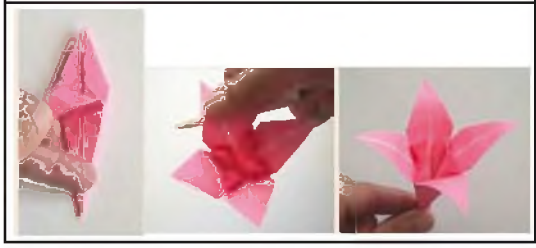	Сформуй і підкрути пелюстки

Готові квіти можна закріпити на дріт.

ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ МОДУЛЬНИХ ФІГУРОК ОРИГАМІ

1. З чого розпочинається виготовлення фігурок оригамі?
2. Як із прямокутного аркуша паперу зробити квадратний?

Мистецтво оригамі міцно утримує першість серед різних технік роботи з папером. Створення фігурок зі звичайного аркуша — заняття захопливе. Таким є модульне оригамі: фігурки складають із безлічі дрібних деталей — модулів.

Модулі оригамі можуть мати різну форму. При складанні модулі тримаються за рахунок сили тертя, даючи змогу згинати конструкцію і надавати їй найрізноманітнішої форми. Але в деяких випадках є сенс склеювати модулі між собою.

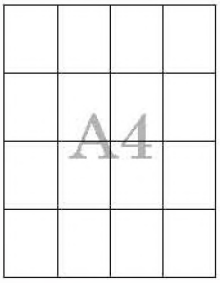

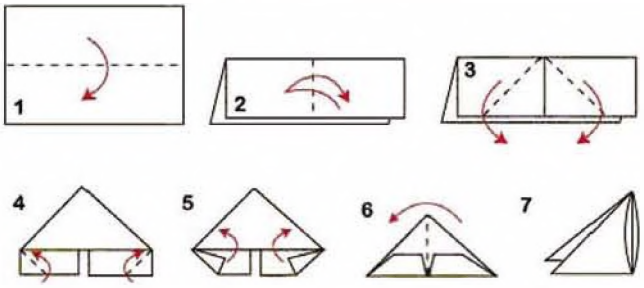

Відпрацьовуючи техніку складання різних елементів виробів оригамі, слід звернути особливу увагу на правильне виконання згинів. Вони мають бути майже «гострими», і шари паперу в них повинні щільно прилягати один до одного. В іншому випадку при накладанні згинів один на одного в подальших операціях відбувається зміщення елементів, і неможливо створити красивий, акуратний виріб. Тому після виконання кожного окремого етапу роботи потрібно перевіряти «гостроту» всіх згинів.

1. Чого навчає мистецтво оригамі?
2. Якими прийомами роботи з папером користуються під час виготовлення фігурок оригамі?

Практична робота
РАМКА З МОДУЛІВ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: картон, ножиці, лінійка, клей, фотокартка.

Технологічна картка

	Виготов модулі за схемою на с. 22
	Підготуй бажану фігуру
	Виміряй лінійкою діаметр. Накресли на картоні коло діаметром, меншим на 0,5 см від фігури
	Виріж основу
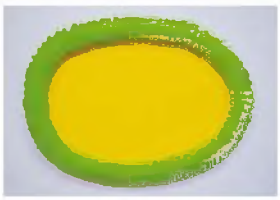	Склей усі деталі в такій послідовності: картонна основа, фотокартка, модульна фігура

За бажання готову рамку можна додатково декорувати.

Виготовлення штучних квітів об'ємної форми

ШТУЧНІ КВІТИ

Квіти — невичерпне джерело натхнення! Це окраса нашої планети. Художники їх малюють, намагаючись зупинити коротку мить цвітіння. Майстри в'яжуть квіти, шиють, виготовляють з паперу, тканини, пластичних мас, шкіри та інших матеріалів.

У Стародавній Греції і Стародавньому Китаї вміли виготовляти прекрасні квіти з порцеляни і золота. Квіти робили з глини, пір'я, пергаменту, емалі на металі, інших матеріалів — дорогих і дешевих.

Штучні квіти з паперу, порцеляни, пластмаси, бісеру, тканини

Квіти з тканини в декорі предметів гардеробу

У Європі штучні квіти, виготовлені з тканини, відомі з XVI століття. Однак вони були доступні лише аристократії. Ними прикрашали інтер'єри палаців, сукні та костюми, капелюхи і зачіски.

1. Для чого люди вирощують квіти?
2. Які квіти використовують у віночках?

Наші предки також широко використовували штучні квіти у своєму побуті у вигляді оберегів. Для українського народу здавна

таким традиційним оберегом був вінок.

До українського віночка вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 квіток. Кожна із них щось символізувала.

Не варто забувати про виготовлення квітів з паперу — квілінг, торцювання, паперопластику.

Живі квіти чудові у будь-яку пору року і завжди прикрашають наше життя яскравими барвами, дарують сонячний настрій і позитивні емоції. Якщо живі квіти — чудовий витвір природи, яким ми не перестаємо захоплюватися, то неживі можуть виявитися справжнім витвором мистецтва в умілих руках майстра і буквально ожити.

1. Для чого виготовляють штучні квіти?
2. З яких матеріалів виготовляють штучні квіти?
3. Який матеріал для виготовлення штучних квітів найдоступніший?

Практична робота
ШТУЧНІ КВІТИ «КВІТУЧА КРАЇНА»

Роботу розпочинай з повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: гофропапір червоний, чорний, синій, ножиці, клей ПВА.

МАК

Технологічна картка

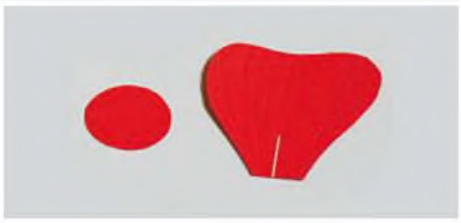	Виріж пелюстки та основу
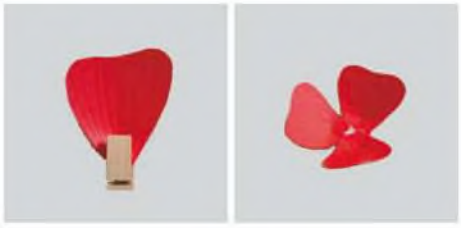	Склей пелюстки. Приклей пелюстки до основи
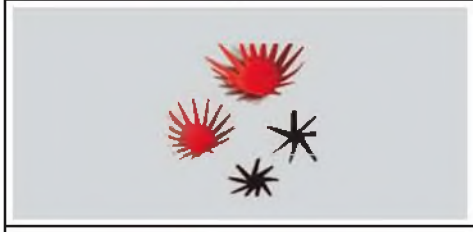	Виріж тичинки
	Приклей тичинки: спочатку червоні, потім чорні

Форму та кількість пелюсток можна змінювати.

ВОЛОШКА

Технологічна картка

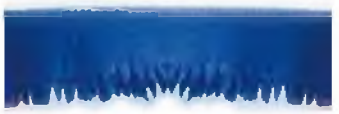	З гофропаперу виріж смужку, з одного боку «посічи» її
	Поріж смужку на сантиметрові пелюстки-заготовки
	Скрути пелюстки з рівного краю
	Виріж круг-основу та вклей пелюстки
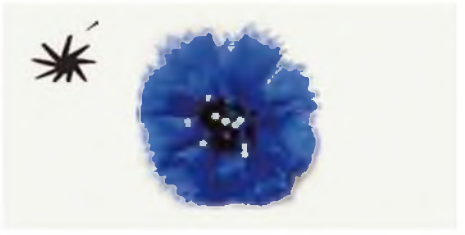	Виріж 4 чорні тичинки та декоруй серединку. Також можна додати кілька бісеринок

Виготовлені квіти — мак та волошку — сформуйте в загальну композицію (віночок, поле, декор для панно, куточок класу тощо).

Складіть букет із цих квітів і розкажіть, що, на вашу думку, вони символізують в Україні.

Колаж

МИСТЕЦТВО КОЛАЖУ

Слово *колаж* походить від французького *collage* та буквально означає «наклеювання».

Колаж — це технічний прийом в образотворчому мистецтві, коли на будь-яку основу наклеюють найрізноманітніші за кольором і фактурою шматочки матеріалів, що утворюють зміст картини.

Колаж може бути домальований ручкою, аквареллю, фломастером та ін. У графічних колажах зазвичай використовують вирізані картинки, папір різного кольору і фактури, а також тканину і фольгу.

Багато художників (починаючи з Пабло Пікассо) використовували газетні шпальти, етикетки тощо для більшої виразності та достовірності.

Колажі Пабло Пікассо і Хуана Гріса

Практична робота
КОЛАЖ «ОСІННІ БАРВИ» З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИРОДНИХ МАТЕРІАЛІВ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103.

Для роботи потрібні: природні матеріали (листя, насіння, зерна кави, гілочки), різнофактурні матеріали (клаптики тканини, пряжа, обгортковий папір, мереживо), картон, кольорові олівці, клей ПВА, пензлик.

Виготов колаж «Осінні барви» у такій послідовності:

1. Обери тло.
2. Обери природні матеріали.
3. Розмісти деталі картини та приклей.
4. Домалюй деталі, яких не вистачає (дорога, кошик тощо).

Пригадайте вірші про осінь і підпишіть свій колаж поетичними рядками.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ КОЛАЖУ

Роботу розпочинай із розгляду та сортування підготовленого матеріалу. Проаналізуй матеріал за можливими темами (моє місто, пес на галявині, дощова осінь, літній натюрморт з вазою). Так поступово набуває реальності композиційна тема колажу.

Можливо використовувати заздалегідь заготовлені трафарети елементів майбутньої композиції. Беруть шматочок матеріалу, на нього накладають трафарет і обводять олівцем. По обведеному контуру вирізають готовий елемент колажу.

Коли всі елементи вирізані, їх можна розкласти на вибраній тобою основі «насухо» в композицію.

Запам'ятай їх розміщення.

Наступний крок — наклеювання: першими наклеюють деталі, що лежать на основі, а далі шар за шаром, аж до останнього — верхнього.

Коли наклеювання елементів завершено, потрібно кожен із них протерти від залишків клею, обережно натискаючи.

Чи можна для будь-якого виробу в техніці колажу визначити єдиний принцип виготовлення?

Практична робота
КОЛАЖ «ФАНТАЗІЙНІ КАРТИНИ»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: фотографії, листівки, обкладинки глянцевих журналів, кольоровий та обгортковий папір різного забарвлення і фактури, однотонний папір для тла, шпалери, ножиці, клей.

Виготов «Фантазійні картини» у такій послідовності:

1. Визнач компонування.
2. Добери матеріали.
3. Виріж та розклади деталі.
4. Починаючи зверху, приклей деталі на основу.

Робота з пластиліном

ПЛАСТИЛІНОВА СКУЛЬПТУРА

Ліплення — знайома тобі техніка роботи.

1. Як використовують пластилін?
2. Що називають рельєфом?
3. Як ви розумієте поняття барельєф?

Скульптура — один із видів мистецтва, який художньо відтворює навколишній світ за допомогою об'ємної форми.

На відміну від живопису й графіки, скульптура об'ємна, і її можна розглядати з різних боків. Вона тривимірна, як речі, що нас оточують у повсякденному житті.

Основний предмет зображення в скульптурі — людина, хоча іноді скульптори зображують тварин і птахів, а ще рідше — неживі предмети.

Можливості скульптури суттєво відрізняються від можливостей живопису. У скульптурі досить складно відтворити картини природи, не можна пока-

Амур. Національний дендрологічний парк «Софіївка». Україна (скульптор І. Д. Дідур)

Співоче дерево. Пеннінські гори. Велика Британія

зати особливості повітряної атмосфери. Зображуючи в основному людину, скульптори, проте, вміють висловити в її тілесній формі будь-які настрої — від ліричних, задушевних до грандіозних і величних.

Якщо зробити точну копію людського обличчя або фігури, вийде щось вельми неприваблине — застиглий, неживий двійник. Мистецьким твором вважається той, що відображає почуття і роздуми скульптора, передаючи найважливіше, найістотніше у ньому. Скульптор не копіює, він творить, створює нову форму.

1. Які скульптури ви бачили?
2. Чи можна вважати скульптуру точною копією натури?
3. Де можна зустріти скульптуру?

Матеріали, що використовуються для виготовлення скульптур:

м'які — це *глина, пластилін, віск*. Працюючи з цими матеріалами, скульптор, власне кажучи, займається ліпленням — він виліплює, поступово нарощуючи об'єм майбутньої статуї;

тверді — різні *камені* — мармур, вапняк, піщаник, а також дерево і слонова кістка. З твердого, міцного каменю з прадавніх часів висікали скульптури для гробниць і храмів;

метал — окремо серед матеріалів скульптора знаходяться метали: бронза, мідь, чавун і золото. Спосіб виготовлення металевих скульптур особливий — спочатку створюється модель майбутнього виробу, а потім з неї роблять металеву відливку.

1. Що означає слово скульптура?
2. Які є види скульптури?
3. Назви матеріали для роботи скульптора.

Практична робота «ПЛАСТИЛІНОВИЙ КІТ»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (9).

Для роботи потрібні: пластилін (помаранчевий, білий, чорний), стеки, ватні палички або сірники, ножиці.

Пластилін помаранчевого кольору розділи на 4 частини, як показано на малюнку (1 — вуха, 2 — лапи, хвіст, 3 — голова, 4 — тулуб).

1	2	3	4

Технологічна картка

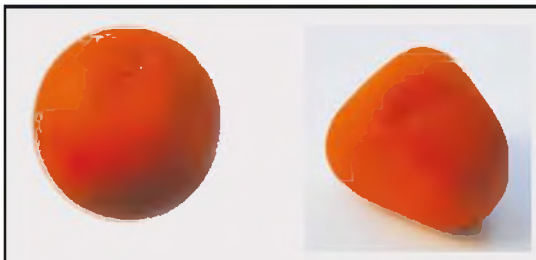	*Зліпи голову* Скачай кульку зі шматочка 3. Надай кульці форми конуса з тупою вершиною
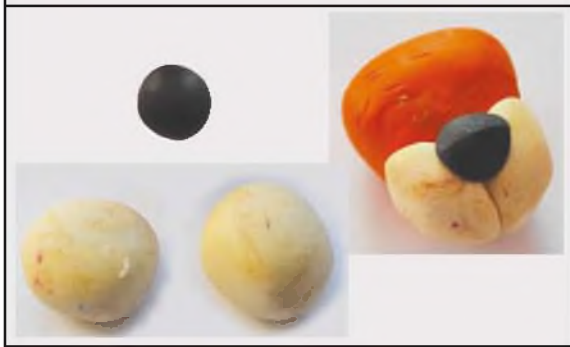	*Зліпи мордочку* З білого пластиліну скачай дві кулі. З чорного — сформуй кульку-носик
	Зліпи вуха Зі шматочка 1 виготов два трикутники-вушка та приліпи їх до голови

	Зліпи очі Зліпи основу очей — білки, зіниці легше закріплювати зубочисткою. Приліпи очі
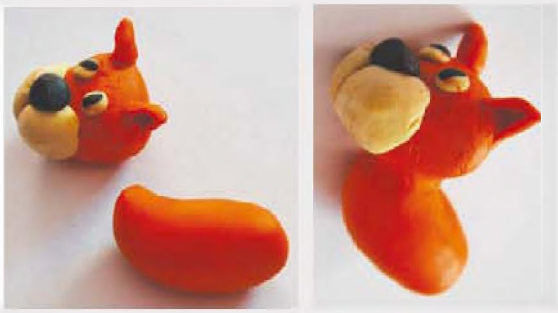	*Зліпи тулуб* Скачай циліндр (шматочок 4) та витягни одну сторону, як показано на малюнку. Закріпи голову на тулубі
	Зліпи лапи та хвіст Розріж ватні палички ножицями навпіл. Обліпи палички пластиліном (шматочок 2), як показано на малюнку
	Закріпи лапи та хвіст. Кіт готовий!

Практична робота
ПЛАСТИЛІНОВА СКУЛЬПТУРА «ВЕСЕЛИЙ ЗООПАРК»

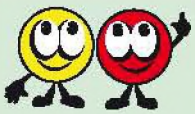

Сьогодні кожному з вас належить побувати в ролі скульптора і виліпити фігуру будь-якої тварини.

На попередніх заняттях ліплення ви користувались технологічними картками для виготовлення виробу, сьогодні ж перед вами зображення.

Оберіть звірятко та відтворіть його, використовуючи відомі вам прийоми роботи.

1. Як працювати зі стеками — інструментом, яким користуються для обробки скульптури?
2. Що потрібно для роботи з пластиліном?

Основні прийоми ліплення: відриваємо, розкочуємо, з'єднуємо.

Виконай вправу.

Зліпи: кулю, яйце, краплю, ковбаску, джгутик, завиток, морквину, коржик, смужку, трубочку, соломку.

Пластиліновий зоопарк

РИТМ У КОМПОЗИЦІЯХ

1. Що називають композицією?
2. Як створюють композиції?

Композиція — поняття складне. Це розташування та взаємозв'язок частин художнього твору, картини тощо. Є багато різних способів, за допомогою яких будується композиція як на площині аркуша, так і тривимірна. Ритм — це один із способів організації зображення.

Ритм — це рівномірне чергування елементів, порядок поєднання ліній, об'ємів, площин.

Ритм можна спостерігати й у площинному зображенні: орнамент на шпалерах, килимах, тканинах.

Традиційний український одяг також оздоблений ритмічними орнаментами. Особливо яскравий вияв ритму ми можемо бачити в зображенні тваринного і рослинного світів.

Український орнамент

Ритмічні композиції, створені природою

Перегляньте малюнки та визначте, у якій послідовності елементи повторюються.

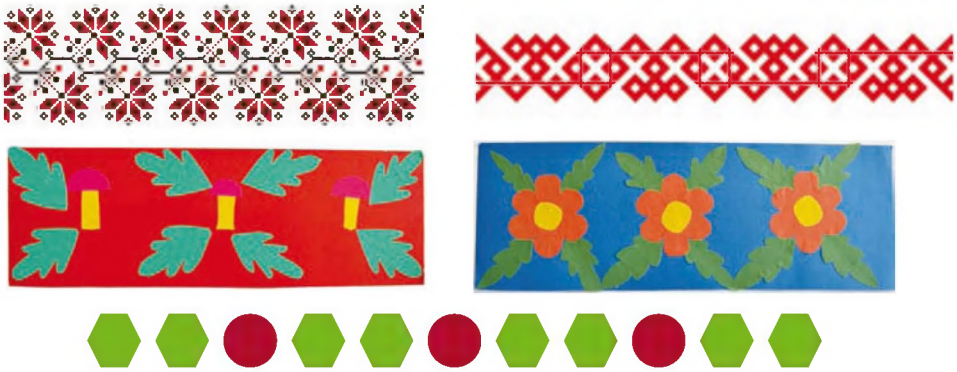

Використовуючи знання про ритм, створіть орнамент із простих елементів (коло, смужка, квадрат, трикутник, овал тощо).

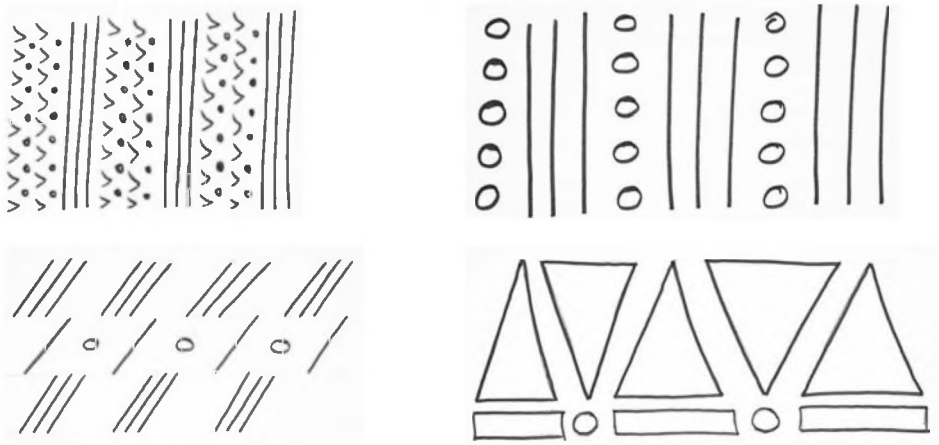

Зразки ритмічних композицій

Практична робота
КОЛЕКТИВНА КОМПОЗИЦІЯ «ПІДВОДНЕ ЦАРСТВО»

Роботу розпочинай з повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (9).

Для роботи потрібні: пластилін, картонний шаблон-риба, простий олівець, гумка, ватман, фарби, пензлики, двосторонній скотч.

Виготов композицію «Підводне царство» у такій послідовності:

1. Виготов фігурки риб.

Обведи шаблон та виріж основу.

Основу вкрий шаром пластиліну.

Використовуючи малюнок створеного ритмічного орнаменту, декоруй фігурку пластиліном.

2. Розфарбуй ватман: намалюй водорості, каміння, мушлі тощо.

3. Закріпи готові фігурки на ватман за допомогою клею або двостороннього скотчу.

Практична робота «ТРАНСПОРТ»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (9).

Для роботи потрібні: пластилін, стеки, циліндри (кришечки від пластикових пляшок).

Технологічна картка

	Розкачай пластилін. Виготов крило автомобіля: розкачай тонким шаром пластилін, потім стекою виріж чотирикутник
	Розкачай пластилін чорного кольору і за допомогою кришечок виріж колеса. Решту деталей виготов аналогічно: розкачай пластилін та виріж кружечки, смужечки
	На корпус наклей тонку білу смужку. Посередині закріпи голову гонщика. Потім — колеса
	Приклей дві маленькі кульки позаду автомобіля. Приклей крило

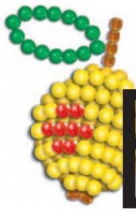

Бісероплетіння

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ОБ'ЄМНИХ ВИРОБІВ ТЕХНІКОЮ БІСЕРОПЛЕТІННЯ

Які вироби з бісеру ви бачили?

Бісер — маленькі різнокольорові намистинки зі скла, металу чи пластмаси з отвором для нанизування на нитку, волосінь або дріт.

За формою бісер буває круглий, прямокутний, краплеподібний, кристалоподібний, а також у вигляді трубочок (стеклярус).

Мистецтво виготовлення прикрас із бісеру називається **бісероплетінням**.

Чоловічі прикраси з бісеру. Кенія

Історія справжньої бісеринки почалася з появою скла в Давньому Єгипті 4000 років тому. Отже, першими почали виготовляти скляні прикраси єгиптяни. Вони прикрашали одяг, нанизували браслети, плели разки намиста. Навіть фараони носили прикраси з поєднання золота й бісеру.

Головний убір нареченої. Чернігівщина

Слово *бісер* походить від арабського «бусра», що в перекладі означає «штучні перли». Спочатку бісером називали камінчики, черепашки, кістки та зуби тварин. До речі, перші вироби з нього почали носити не жінки, а саме чоловіки. Вони взагалі вигадали багато видів рукоділля, які тепер вважаються жіночими.

В Україні бісер був відомий із часів Київської Русі та набув особливого поширення у XVIII–XIX ст. І до сьогодні його використовують як прикрасу в національному одязі та інших ужиткових речах.

Бісероплетіння — різновид декоративно-ужиткового мистецтва з використанням дрібних скляних або металевих намистинок.

1. Які вироби, прикрашені бісером, ви бачили?
2. Як поєднуються бісеринки одна з одною у виробах?

Намистини-бісеринки по-різному поєднуються між собою, залежно від прикраси: нанизуванням, шитвом, плетінням, ткацтвом, аплікацією (коли готовий невеликий виріб нашивають на тканину). Вироби з бісеру прикрашають закладки для книжок, гаманці, сумочки, картини, підсвічники, письмове приладдя — все це виготовляється за індивідуальним смаком. Досить модними є бісерні панно, на яких зображено міські та сільські пейзажі.

1. Що таке бісероплетіння?
2. Звідки походить назва бісеру?
3. Як ти розумієш поняття індивідуальний смак?

Практична робота
ЯЩІРКА З БІСЕРИНОК

У роботі з бісером намагайся добирати бісеринки однакового розміру. Нанизувати бісер легше на волосінь — вона майже непомітна в готовому виробі.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

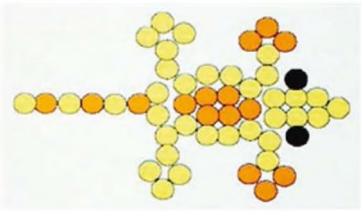

Для роботи потрібні: бісер двох кольорів, нитки або волосінь, ножиці.

Технологічна картка

	Набери 3 бісеринки на нитку або волосінь
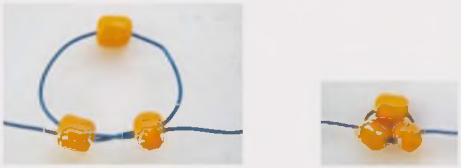	Проведи кінці через 2 бісеринки та затягни кінці волосіні
	На один край набери 3 бісеринки
	Протилежні кінці волосіні протягни через ці 3 бісеринки та затягни
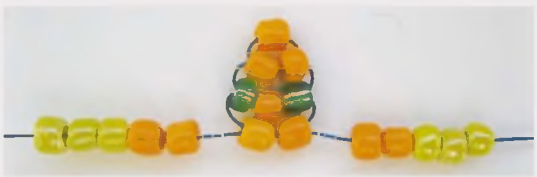	На два кінці набери по 5 бісеринок

	Для формування лап: поверни волосінь та протягни її через перші 2 бісеринки
	Затягни. Так у нас вийшли лапки
	Набери на волосінь 3 бісеринки, протягни через них протилежний край волосіні та затягни. Повтори це ще двічі, набираючи 4 бісеринки
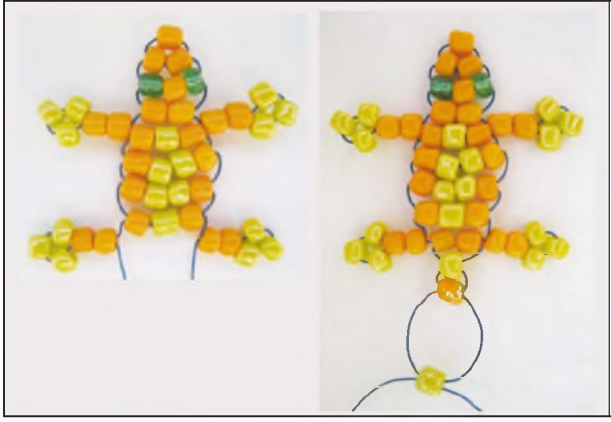	Потім ще один ряд із 3 бісеринок — і знову лапки (повтори пункти 5–7). Наступний ряд із 2 бісеринок та хвостик виготов також рядами з 1 бісеринки

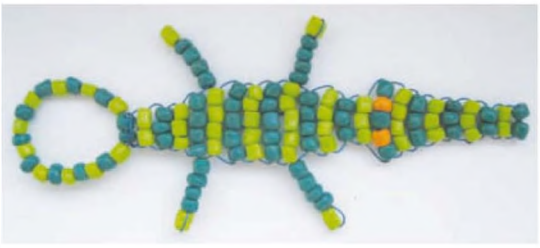

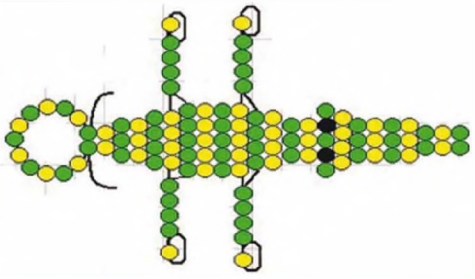

Щоб сплести крокодила, використовуйте принцип плетіння ящірки, але набирайте іншу кількість бісеринок (див. зразок).

Робота із сучасними штучними матеріалами

ШТУЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА ЇХНІ ВЛАСТИВОСТІ

Пластик (англ. *plastic*) — матеріал із пластмаси.

Синтепон — синтетичний пухкий матеріал, здатний утримувати тепло; використовується для виготовлення ковдр, як підкладочний матеріал у швейних виробах.

Поролон — легкий пористий еластичний матеріал, що утворюється з поліуретану і широко використовується, зокрема в побуті.

1. Які вироби із штучних матеріалів зустрічалися вам у побуті?
2. Чому так часто використовують штучні матеріали для виготовлення предметів побуту?
3. Поміркуйте, чи можна з цих матеріалів виготовляти вироби для оздоблення оселі, кімнат, робочих місць, робити іграшки, прикраси.

Властивості штучних матеріалів			
Пластик	**Поролон**	**Синтепон**	**Вата штучна**
середньої ваги	легкий	легкий	легка
щільний	пористий	волокнистий	волокниста
твердий	м'який	м'який	м'яка
гнучкий	еластичний	пухкий	пухка

Штучні матеріали: пластик, поролон, синтепон, вата.

Практична робота
КВІТКОВИЙ ДЕКОР ДЛЯ ІНТЕР'ЄРУ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: поліетилен, ножиці, скотч, нитки, скріпки.

Розгляньте зображення та відтворіть послідовність виготовлення виробу.

Послідовність виготовлення квітів із поліетилену

1. За допомогою яких інструментів можна працювати з пластиком?

2. Які корисні речі можна виготовити з пластику? Де їх можна застосувати?

Колективний проект «ДОПОМОЖЕМО ПТАХАМ»

Пластикова пляшка може бути корисною, якщо її перетворити, наприклад, на годівницю для пташок.

1. Чи спостерігали ви за птахами взимку?
2. Чи годували голубів, горобців крихтами хліба, насінням?

Взимку птахи не завжди можуть знайти собі їжу. Аби їх підтримати у холодну пору, коли все вкрите снігом, ви можете виготовити годівнички.

Роботу розпочинай з повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Роботу виконуй з дорослими.

Зразки годівниць із пластикових пляшок

ІСТОРІЯ ОДНОГО МАТЕРІАЛУ

Чим мили посуд багато років тому?

У середні віки в країнах Середземномор'я з'явилася прабабуся поролонової губки — мочалка зі справжньої морської губки.

А в першій половині XX століття з'явився поролон, який замінив природні матеріали. До речі, винайшли його абсолютно випадково.

У 1937 році німецький учений Отто Байєр відкрив і почав виробляти поліуретан. З цього матеріалу за останні 70 років робили багато чого: від ізоляції для електричного дроту до дитячих іграшок. Навіть сьогодні його успішно використовують у багатьох сферах — на виробництві та у побуті.

І ось у 1941 році, працюючи над новим видом поліуретану, німецькі вчені раптом отримали «бракований» продукт. У ньому виявилося безліч пухирців повітря, і він зовсім не підходив для звичайного застосування.

Спочатку з таким побічним недоліком боролися, але потім вивчили новий матеріал краще і зрозуміли — в ньому величезні можливості. Уже через 13 років спінений поліуретан (поролон) почали виробляти спеціально, і на нього з'явився попит.

1. Які штучні матеріали ти знаєш?
2. Що можна виготовити зі штучних матеріалів?
3. Які вироби зі штучних матеріалів використовують у побуті?

Практична робота
ГОЛЬНИК «КАПЕЛЮШОК»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (3, 5, 6).

Для роботи потрібні: картон, тканина, шовкові стрічки, клей, ножиці, циркуль, олівець.

Технологічна картка

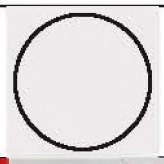	Накресли коло та виріж основу для капелюшка з картону
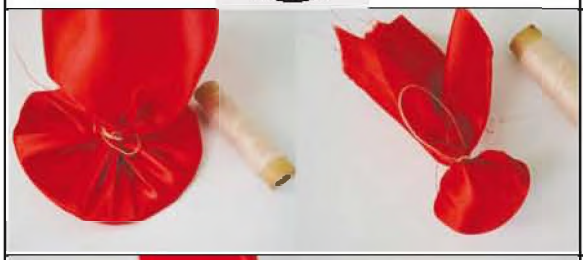	Обгорни тканиною основу та зав'яжи ниткою по центру, як показано на зображенні. Візьми шматок тканини, наповни поролоном або синтепоном і також зав'яжи, сформувавши мішечок
	Обріж зайву тканину і склей деталі
	Задекоруй стрічкою

1. За допомогою яких інструментів можна обробляти поролон?
2. Які корисні речі можна виготовити з поролону?
3. Завдяки якій властивості поролон широко використовують у побуті?

Плетіння

ОСНОВИ ПЛЕТІННЯ

Плетіння з матеріалів природного походження належить до найдавніших промислів. В Україні здавна різноманітні плетені вироби є не лише предметами побуту, а й особливим явищем національної культури.

Плетені вироби з природних матеріалів

З покоління в покоління українські майстри навчали своїх учнів ремесла плетіння. Народне мистецтво плетіння — це художня традиція, якій властиві вивіреність, доцільність і бездоганна досконалість.

1. Які плетені вироби ви бачили?
2. З яких матеріалів вони виготовлені?

Сплітаючи, наприклад, шнури, помітили, що в процесі виготовлення міцного часто виходить і красивий.

Вправляючись у їх виготовленні, стародавні майстри вигадували нові способи переплетень.

З появою різноманітних матеріалів (шовкових стрічок, тасьми, декоративних шнурів тощо) плетіння перетворилося на захопливе заняття. Взявши відрізок стрічки, можна виготовити надзвичайно красиву декоративну прикрасу.

1. Що таке плетіння?
2. Які матеріали потрібні для роботи?
3. Які вироби можна виготовити технікою плетіння?
4. Поміркуй, чи можна плести у 8, 10 ниток?

Практична робота
ЗАКЛАДКА ДЛЯ КНИЖКИ ІЗ ШОВКОВИХ СТРІЧОК

Попередником шовкових смужок був мотузок із рослинних волокон: перетворившись спочатку на тасьму, дочекався винаходу ткацького верстата і став гарною стрічкою.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: дві стрічки різного кольору (наприклад, жовта і червона), ножиці.

Технологічна картка

	Дві стрічки (жовту і червону) довжиною 1 м зв'яжи вузлом
	З однієї стрічки сформуй петлю, обмотай її двічі іншою
	Притримуючи намотку, зроби петлю з червоної стрічки та протягни її в жовту
	Затягни жовту петлю до червоної, але не перетискай

	З жовтої стрічки склади петлю, просунь її в червону та затягни
	Повтори пункти 4–5, продовжуй плести

Загальний вигляд виробу

Використати сплетену стрічку можна не лише як закладку до книги, а і як браслет на руку, декорувати нею листівку, прикрасити подарункову коробочку.

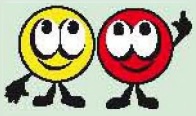

Придумайте свої способи плетіння декоративної стрічки та її застосування — у побуті, в класі, під час підготовки до свят.

Доберіть кольори стрічок для плетіння оберегів.

Практична робота
ЛЯЛЬКА-МОТАНКА

Лялька-мотанка (або вузликова лялька) є прадавнім оберегом. Їй виповнилося майже 5000 років. Вона з'явилася з того часу, як почали використовувати льон. Подібні ляльки можна знайти в будь-якій країні світу, не лише в Україні.

Для роботи потрібні: нитки, ножиці, основа (картон або дощечка для пластиліну).

Виготовлення ляльки-мотанки хлопчика

Технологічна картка

	Намотай на основу нитки так, як показано на малюнку
	Розріж
	Найбільший пучок ниток зв'яжи посередині
	Зав'яжи пучок з двох кінців синьою ниткою

	Розділи навпіл основний пучок, вклади найменший пучок — руки — і знову зав'яжи

Виготовлення ляльки-мотанки дівчинки

Технологічна картка

	Намотай на основу нитки так, як показано на малюнку. Розріж
	Найбільший пучок ниток зв'яжи посередині, другий прихопи легким вузлом за один край, третій сплети косичкою
	Протягни другий пучок через середину («у замок»), перемотай жовтою ниткою та зав'яжи
	Сплети косичку. Розділи навпіл основний пучок, вклади найменший пучок — руки — і знову зав'язжи

Вишивання

ОЗДОБЛЕННЯ ВИРОБІВ ВИШИВКОЮ

І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.
Андрій Малишко

Вишивання як вид мистецтва в Україні існує з давніх часів. Вишивкою оздоблювали рушники, фіранки, жіночий, чоловічий та дитячий одяг. Особливої уваги надавали рушникам — старовинним оберегам дому, родини.

Вишивка — орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане різними ручними або машинними швами. Найуживаніші кольори — чорний і червоний, або чорний, червоногарячий і теплий жовтий, іноді додають зелений і синій. Багатство барв зростає з півночі на південь України.

1. Які вироби з вишивкою ви бачили?
2. Для чого використовують вишивку?

Традиційна українська вишивка

Практична робота
КРІПЛЕННЯ НИТКИ. ПРОСТІ ШВИ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (5, 6).

Для роботи потрібні: нитки, голка, тканина.

Спробуй правильно закріплювати нитку без вузликів двома способами за малюнками.

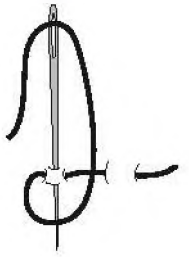

«у нитку» (одна нитка)

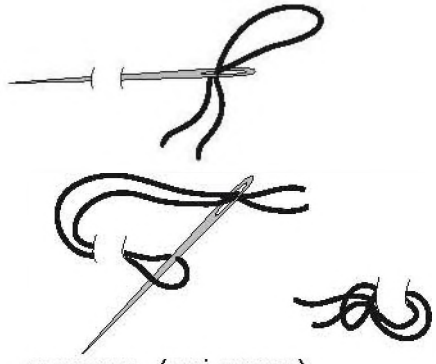

«у петлю» (дві нитки)

Виконай шви «уперед голка» та «назад голка» за малюнками.

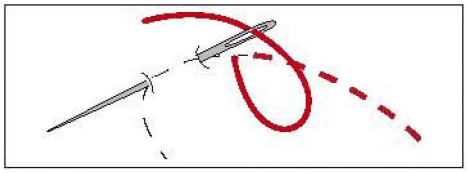

Шов «уперед голка»

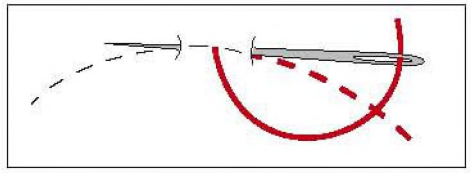

Шов «назад голка»

Намалюй контур квітки та, використовуючи шов «уперед голка» або «назад голка», виший зображення.

Зразки виробів, виконаних простими швами

Практична робота
СЕРВЕТКА

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (5, 6).

Для роботи потрібні: кольорові нитки, голка, ножиці, шпильки, тканина.

Виготов серветку в такій послідовності:

1. Шаблон прикріпи до тканини за допомогою шпильок, ножицями обріж тканину за шаблоном.
2. Відступивши від краю серветки 1–2 см, витягни нитку; через 0,5 см витягни ще одну нитку.
3. Місця, де витягнуто нитку, проший кольоровою ниткою (шов «уперед голка»).

Об'ємна аплікація з тканини та ґудзиків

ОБ'ЄМНА АПЛІКАЦІЯ В ПОБУТІ

Пригадайте, чим традиційно в Україні оздоблювали одяг та предмети побуту?

Аплікація з тканини та ґудзиків

З давніх-давен люди виконували аплікації, щоб оздобити одяг, побутові речі. Використовували різні тканини — вовну, шовк, оксамит, а також хутро, шнури, тасьму, бісер, лелітки. У наш час аплікацією також прикрашають речі для дому і відпочинку, одяг та інтер'єр оселі.

Речі для дому та відпочинку з аплікаціями

Чудові візерунки сьогодні прикрашають одяг українців, які живуть у Карпатах. Це аплікації із сукна, шкіри, шнурів. Прикрашають усе — від головних уборів до кожухів. Особливо яскраво виглядають карпатські кептарики — теплі безрукавки, оздоблені аплікацією та вишивкою.

Національнийт одяг мешканців Карпат і Прикарпаття, оздоблений аплікацією

Що таке аплікація?

Аплікація (з лат. *application* — прикладання, приєднання) — виготовлення різних картин, листівок, художніх зображень шляхом нашивання або наклеювання на основу різноманітних матеріалів.

Використовується також для оздоблення одягу.

Аплікацією можна прикрасити виріб або використати під час ремонту одягу (закрити місце плями, потертості, пошкодження). Торговельні мережі пропонують термоаплікації з різними зображеннями. Такі аплікації приклеюють до основи за допомогою праски.

Термоаплікації

Практична робота
ТОРБИНКА ДЛЯ ПОДАРУНКА

У багатьох країнах світу існує традиція розвішувати напередодні Різдва торбинки для подарунків.

Виконай завдання цієї практичної роботи — і у тебе буде своя власноруч виготовлена торбинка-чобіток, декорована аплікацією.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (3, 5).

Для роботи потрібні: тканина-основа розміром А4, нитки, ножиці, голка з гольником, клаптики для виконання аплікації, ватні диски, ґудзики, картон.

Виготов торбинку-чобіток у такій послідовності:

1. Виріж викрійку з картону.
2. Склади тканину вдвоє впоперек на виворітний бік.
3. Закріпи викрійку на тканині шпильками.
4. Обведи викрійку олівцем, відступивши 0,5 см.
5. Виріж деталі.
6. Зніми викрійку.
7. Продумай зображення для аплікації та підготуй її деталі.
8. За допомогою клею (або голки й нитки) закріпи аплікацію на основу.
9. Доповни (приший) аплікацію кольоровими ґудзиками, ялинковими прикрасами.
10. Зший швом «уперед голка» дві частини чобітка.

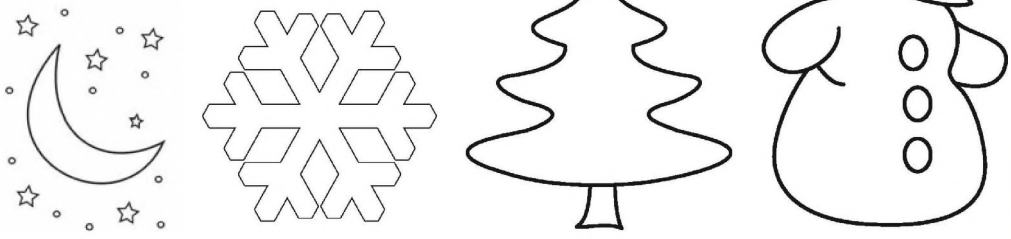

Зразки малюнків для аплікації

ВИДИ АПЛІКАЦІЙ

Предметна аплікація — це зображення окремих предметів.

Сюжет — це послідовна розповідь про когось чи про щось. Отже, *сюжетна аплікація* через послідовність розкладених окремих частин має створити картинку, про яку можна розповідати (або яка нам щось розповість).

Декоративна аплікація складається з геометричних і рослинних елементів та візерунків народного орнаменту.

Пласка аплікація виконується вирізуванням деталей із тканини, які нашивають або наклеюють на основу.

Об'ємну аплікацію теж пришивають або приклеюють на основу, але заздалегідь підкладають під деталі наповнювання — вату, синтепон, ватин, клаптики фланелі.

1. Що називають аплікацією?
2. Які види аплікацій ти знаєш?

Практична робота
АПЛІКАЦІЯ-ЗАКЛАДКА

За допомогою кольорових клаптиків тканини можна зобразити овочі, ягоди, квіти, гриби, тварин, птахів, різні орнаменти, пейзажі. Виготовляючи деталі об'ємної аплікації, потрібно стежити за висотою кожної з них. Деякі деталі слід залишити пласкими, без потовщення.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (3, 5).

Для роботи потрібні: клаптики тканини та шкіри, ґудзики, картон, стрічка або мереживо, ножиці, голка, нитка, клей.

Послідовність виготовлення аплікації-закладки:

1. Виріж деталі аплікації.
2. Обери картон для основи. Підріж його до потрібного розміру та форми.
3. Приклей деталі аплікації. Приший ґудзики — очі.

1. Які прийоми різання та з'єднання деталей тканини ви знаєте?
2. Розкажіть про способи пришивання ґудзиків на тканині.
3. Запропонуйте, як ще можна прикрасити цього котика.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ М'ЯКОЇ ІГРАШКИ

М'яка іграшка — іграшка з хутра або іншої м'якої тканини, наповнена м'яким матеріалом.

Раніше для набивання іграшки використовували солому, тирсу, стружку, вату, волокна бавовни тощо. Сьогодні доцільно взяти сучасні матеріали — синтепон, штучну вату, синтетичні гранули.

Виготовлення м'якої іграшки складається з таких етапів:

1. Добір матеріалу та підготовка його до роботи.
2. Розкрій деталей за допомогою викрійки із картону.
3. Змотування та зшивання.
4. Набивання заготовки.
5. Збирання конструкції в єдине ціле.
6. Остаточне оформлення роботи — декорування.

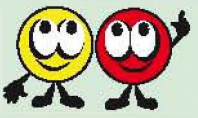

Запропонуйте свою іграшку та матеріали для її виготовлення.

Дайте іграшці ім'я.

Практична робота
М'ЯКА ІГРАШКА «ЗАЙЧИК»

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 104 (3, 5, 6).

Для роботи потрібні: тканина (квадрат 15х15 см), голка, нитка, вата або синтепон, шовкова стрічка, ножиці.

Технологічна картка

	Виріж квадрат та коло потрібного розміру
	Накресли на тканині трикутник так, як показано на малюнку
	Проший намальований контур швом «уперед голка», стягни, заповни синтепоном
	Розправ вуха

	Заший спинку
	Наповни синтепоном тулуб та затягни вниз
	Кружечок із тканини за контуром низу приший швом «уперед голка», заповни синтепоном і затягни
	Приший хвіст
	Приклей ніс, очі, зав'яжи стрічку

1. Коли виникла техніка аплікації?
2. Які ти знаєш види аплікації?
3. Що можна прикрасити аплікацією?
4. Назви інструменти та матеріали, необхідні для виготовлення аплікації з тканини.

Об'ємні фігури з дроту

ВИРОБИ З ДРОТУ

Дріт — це універсальний матеріал, з якого виготовляють багато речей не тільки корисних, а ще й красивих. Дріт — цікавий матеріал: виріб із нього неодноразово можна змінювати і вдосконалювати.

1. Де в повсякденному житті використовують дріт?
2. Які вироби з дроту вам зустрічалися?
3. Чи практичний цей матеріал у використанні?
4. Чи можна виготовляти з дроту іграшки та вироби-прикраси?

Дріт — металевий виріб у вигляді гнучкої нитки або тонкого прута, що покривається (або не покривається) ізолюючим шаром.

Властивості дроту	
Мідний	**Алюмінієвий**
твердий	твердий
міцний	ламкий
гнучкий	гнучкий
важкий	легкий
червонуватого кольору	сріблясто-білого кольору

Сталевий дріт буває різної товщини. Є дроти, тонші за волосину, і товсті — діаметром до 8 мм. Із сталевого дроту виготовляють цвяхи, шурупи, гвинти, заклепки, пружини та інші вироби (струни для музичних інструментів, сітки, електроди для зварювання металів, ланцюги).

Мідний і алюмінієвий дріт використовують в основному для виготовлення електричних проводів.

Згинання дроту

Закручування дроту на циліндричну основу

Інструменти для роботи з дротом: кусачки, круглогубці, плоскогубці, бокорізи тощо.

Зразки виробів із дроту

1. Що таке дріт? З чого його виготовляють?
2. Назви види дроту. Які вони мають властивості?
3. Де використовують дріт? Що виготовляють із дроту?
4. Які інструменти застосовують для роботи із дротом?
5. Чи можна використовувати дріт для оздоблення?

Практична робота
ПУХНАСТІ ФІГУРКИ З ДРОТУ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (7, 8).

Для роботи потрібні: м'який флористичний дріт, пухнаста пряжа (нитки для в'язання спицями) або синельний (пухнастий) дріт, бокорізи.

Послідовність виконання роботи:

1. Обери фігурку, яку виготовлятимеш.
2. Відріж два шматки дроту завдовжки 50 см.
3. Взявши дріт і нитку за край, почни скручувати. Утвориться «пухнастий дріт».
4. Сформуй фігурки скручуванням за схемою.

а б

Схеми виготовлення фігурок: а) рибка, б) восьминіг

Запропонуйте свій варіант фігурки з дроту.

Декоративне панно

ДЕКОРАТИВНІ ПАННО. ОБЕРЕГИ

Панно «Пори року»

Панно — це декоративна настінна композиція, призначена для передачі певної смислової інформації або просто для прикрашання інтер'єру.

1. Які декоративні панно ви бачили?
2. Що таке обереги?

Сучасні декоративні панно розміщують не тільки на стінах, а й на стелях, підлогах, іноді на меблях.

Панно може бути створене технікою мозаїки. Виготовлені зі шматочків каменю, скла, металу зображення прикрасять будь-яке приміщення, додадуть йому індивідуальності та яскравості.

Ще один вид традиційного панно — ткані малюнки. Це — виготовлені ручним або фабричним способом вишиті або зв'язані композиції. Таке оздоблення дає змогу створити в приміщенні атмосферу спокою, затишку та комфорту.

Практична робота «ОБЕРІГ»

З давніх-давен люди вірили в чарівну силу оберегів. Вважалося, що створений своїми руками оберіг захищає і власника, і його родину.

Нині прикрашати свої помешкання оберегами не лише традиція, а й певна модна тенденція.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: тканина натуральна (лляне полотно або мішковина); природний матеріал — насіння, колоски, крупи, квіти (штучні або засушені), ножиці, клей, стрічка.

Виготов оберіг у такій послідовності:

1. Розріж тканину на три смужки та сплети косичку — основу оберегу. Зав'яжи косичку внизу стрічкою.
2. Розглянь обереги та склади свою композицію.
3. Приклей декор до основи.

Художнє оздоблення та дизайн

ДИЗАЙН

Ми працю любимо,
що в творчість перейшла...
Максим Рильський

Як можна декорувати різні вироби?

У наш час існує велика кількість видів оздоблення виробів різними методами з використанням різних технік та матеріалів. Останні роки дизайнери повертаються до давно забутих видів прикрашання житла, якими досконало володіли наші предки.

Дизайн — творча діяльність, результатом якої є створення корисних і водночас красивих речей, здатних надати приміщенню своєрідного вигляду.

1. Як в Україні розвивалося декоративне мистецтво та художнє конструювання?

2. Які техніки декорування використовували українські майстри?

3. Назвіть предмети українського національного одягу. Яке оздоблення переважає в ньому?

Декоративне мистецтво (з лат. «прикрашаю») та художнє конструювання України — це багатогранне явище національної культури. Український народ здавна славився своїми майстрами, які вміло використовували різні техніки і технології виготовлення та оздоблення декоративних і ужиткових виробів.

Аплікація, вишивка, плетіння з природних матеріалів, бісероплетіння, ткацтво, витинанка і багато інших декоративних технік використовували та використовують і сьогодні народні майстри, створюючи красиві речі в етнічному стилі.

Наприклад, вишивка по каменю — по-справжньому неочікуване рішення для дизайну, яке стало можливим завдяки інноваційним технологіям обробки матеріалу. Автор цих виробів — Ярослав Галант — об'єднує минуле і майбутнє, віддаючи данину традиціям своєї країни, її самобутності, культурі і багатій історії.

1. Як ти розумієш термін дизайн?

2. Люди якої професії займаються дизайном?

3. Чим доцільно прикрашати сучасне житло?

Практична робота
ФУТЛЯР ДЛЯ ФОТОАЛЬБОМУ

1. Які матеріали та інструменти вам потрібні для роботи?
2. Які техніки декорування добре поєднуються у роботі?

Виготов футляр у такій послідовності:

1. Виміряй розміри альбому.
2. Виготов розгортку: довжина заготовки = дві ширини + товщина книжки; ширина заготовки = висота + дві товщини книжки.

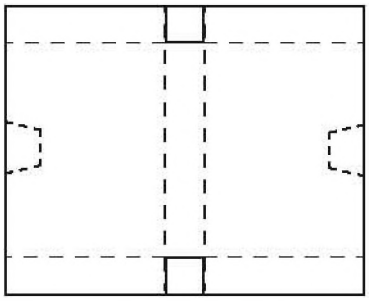

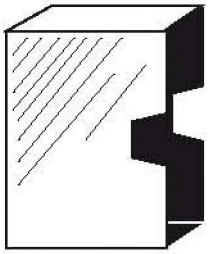

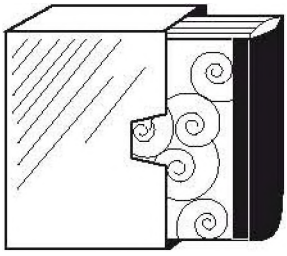

3. Зігни та проклей бокові з'єднання.
4. Декоруй за власним задумом.

Щоб фігурки набули об'єму, кожен елемент тричі продублюй, зігни навпіл та склей.

СУЧАСНІ ТЕХНІКИ ОЗДОБЛЕННЯ

Які техніки декорування ви знаєте?

У сучасних майстрів все частіше набуває популярності техніка оздоблення виробів скрапбукінг.

Скрапбукінг — це своєрідний спосіб збереження і передачі окремих подій за допомогою зображення і дотику.

Це один із видів так званого хендмейду — ручної роботи. Він полягає у виготовленні та оформленні фотоальбомів, серії чи окремих фотокарток, що можуть «розповісти» про події, людей, цікаві місця.

Особливість стилю у тому, що під час оздоблення виробів поєднуються різні техніки — *аплікація, витинанка, квілінг, папероплстика*.

Різновидом скрапбукінгу є кардмейкінг.

Кардмейкінг — це виготовлення листівок ручної роботи (від англ. *card* — «листівка», *make* — «робити»).

Листівки — також невеличкі витвори образотворчого мистецтва. Адже це — своєрідні картини. У деяких країнах малювання листівок визнане справжнім мистецтвом. Влаштовуються навіть виставки листівок, виготовлених власноруч. Оскільки листівку можна дарувати на будь-яке свято, то і тем для листівок — безліч.

1. Який вид оздоблення називають скрапбукінгом?
2. Які матеріали використовують для виконання виробу в техніці скрапбукінг?
3. Коли ми даруємо листівки?

Практична робота
ЛИСТІВКА ДО СВЯТА

Листівка — відкритий лист, або, як її іноді називали в кінці XIX — на початку XX століття, «аристократична картка», не має однієї, точно визначеної дати народження.

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Виготов листівку і подаруй своїм рідним.

Для роботи потрібні: картон, кольоровий папір, клей, ножиці, стрічка.

Технологічна картка

	Зігни аркуш картону впоперек. Виріж квадрат з кольорового паперу. Із паперу іншого кольору (наприклад, синього) виріж повітряного змія. Декоруй так, як показано на малюнку
	Виріж хмаринки та декоруй внутрішню частину листівки. Вклей повітряного змія
	Зовнішню частину листівки обгорни стрічкою. Листівку декоруй

Самообслуговування. Одяг і взуття

СТВОРЕННЯ І ДЕКОРУВАННЯ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ

1. Що таке одяг? Що таке взуття?
2. Хто їх створює?

Одяг — виріб або сукупність виробів для захисту тіла людини від зовнішнього впливу (холоду та спеки), який має практичні та естетичні функції.

Взуття — вироби, які призначені захищати ноги людини від холоду і спеки, від твердого покриття і бруду різного походження.

Взуття, як і одяг, також прикрашають: вишивкою, аплікацією, намистинками чи лелітками. Особливість взуття у тому, що воно парне, отож і прикраси мають бути однаковими.

Модельєр — це спеціаліст зі створення моделей одягу та взуття, що відповідають модним тенденціям, побажанням замовника і можливостям виробництва. Модельєр добирає потрібні матеріали й аксесуари (те, що додає образу завершеності — від сережок до сумки) і визначає стиль і образ — уявлення людини про себе, про те, як вона бачить себе на роботі, у товаристві тощо.

Робота модельєра розпочинається з ознайомлення із асортиментом тканин.

Тканина — текстильний виріб, виготовлений на ткацькому верстаті шляхом переплетення ниток.

волокно → нитка → тканина → одяг та взуття

1. Чи декоровані ваш одяг і взуття?
2. Якщо так, то чим?

Декор (від фр. *прикрашаю*) — це система, сукупність декоративних елементів (прикрас).

Декор може бути *постійним* (пришитим, приклеєним) та *знімним* (приколотим, прив'язаним).

Сьогодення диктує нові тенденції у створенні моделей одягу. Частіше почали зустрічатися у декоруванні одягу національні мотиви.

1. Який національний одяг в українців?
2. Як декоровано національний одяг?

Національний одяг — прикметні речі кожного народу. Повага до нього — це повага до свого роду, до історичних традицій минулих поколінь. Наші предки вважали, що нехтування національним вбранням призводить до втрати духовності. Із прадавніх часів одяг українців мав бути світлим і оздобленим вишивкою.

Для прикрашання одягу та взуття застосовують багато способів декорування: різні види вишивки — нитками, лелітками, бісером; використовують фарби по тканині (малювання) та аплікацію. Можна об'єднувати відразу кілька методів декорування.

1. Який національний одяг є у твоїй родині?
2. Що робить модельєр?
3. Що таке декорування виробу?
4. Як ти доглядаєш за одягом та взуттям?

Практична робота
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДЕКОР ДЛЯ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ. ПОМПОН

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103 (3).

Для роботи потрібні: різнокольорові нитки, картон, ножиці.

Технологічна картка

	Виготов картонне пристосування за поданим зображенням
	Намотай нитки бажаного кольору
	Перев'яжи ниткою «намотку»
	Зніми з картону
	Розріж
	Розправ та, за потреби, підріж краї, що виступають

Папʼє-маше

ВИРОБИ З ПАП'Є-МАШЕ

Дари осені, виконані в техніці пап'є-маше

Батьківщина цього виду мистецтва — Китай, де було винайдено папір.

Пап'є-маше у дослівному перекладі з французької означає «жований папір».

1. Які вироби з пап'є-маше ви бачили?
2. З чого вони виготовлені?

У наш час пап'є-маше використовують для виготовлення муляжів, макетів, рельєфних карт. З нього роблять різні сувеніри, новорічні маски, ялинкові прикраси.

Пап'є-маше — це паперова маса, змішана з клеєм, крейдою, гіпсом, з якої виготовляють різні дрібні вироби.

Ці вироби значно легші, ніж із глини чи пластиліну, міцніші, їх простіше фарбувати, надаючи їм натурального вигляду.

Існує два способи виготовлення виробів із пап'є-маше.

Перший спосіб.

Вироби роблять зі спеціальної пластичної маси. Для цього беруть старі газети й добре розмочують їх у воді. Папір розминають

до утворення мочалоподібних клаптів, потім зминають у грудки, віджимають, змішують із клейстером або клеєм ПВА. З маси, що утворилась, формують майбутній виріб, сушать, зачищають, фарбують.

Другий спосіб.

На готову форму наклеюють шматочки паперу, після чого виріб обробляють різними матеріалами. Використовують газетний або обгортковий папір. Він добре вбирає вологу, рівномірно склеюється.

Зразки виробів, виготовлених у техніці пап'є-маше

1. Як перекладається слово «пап'є-маше»?
2. Які способи виготовлення виробів із пап'є-маше ти знаєш?
3. Які матеріали використовують під час роботи?

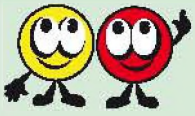

Подумайте, які вироби в техніці пап'є-маше ви можете запропонувати шкільному театрові, використати під час шкільного свята чи як подарунки молодшим дітям.

Практична робота
ГРИБОЧКИ З ПАП'Є-МАШЕ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (9).

Для роботи потрібні: паперові серветки, клейстер або клей ПВА, фарба, посудина (пластиковий контейнер).

Технологічна картка

	Підготуй паперову масу: порви папір на шматочки та замочи в посудині. Розімни до утворення мочалоподібних клаптів та зімни у грудки
	Паперову масу віджми
	Віджату від зайвої води масу змішай з клейстером або клеєм ПВА, розмішай, перетворюючи в однорідну масу
	Розфарбуй у потрібний колір за допомогою гуашевої або акрилової фарби
	Використай технологію ліплення (так, як із пластиліном). Виліпи грибочки. Приклей шапочку до ніжки

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ІЗ ПАП'Є-МАШЕ ЗА ГОТОВОЮ ФОРМОЮ

Для роботи з пап'є-маше спрощеним способом необхідні прості матеріали: папір — газетний, обгортковий, афішний, клеїльні речовини — крохмальний чи борошняний клейстери, шпалерний клей.

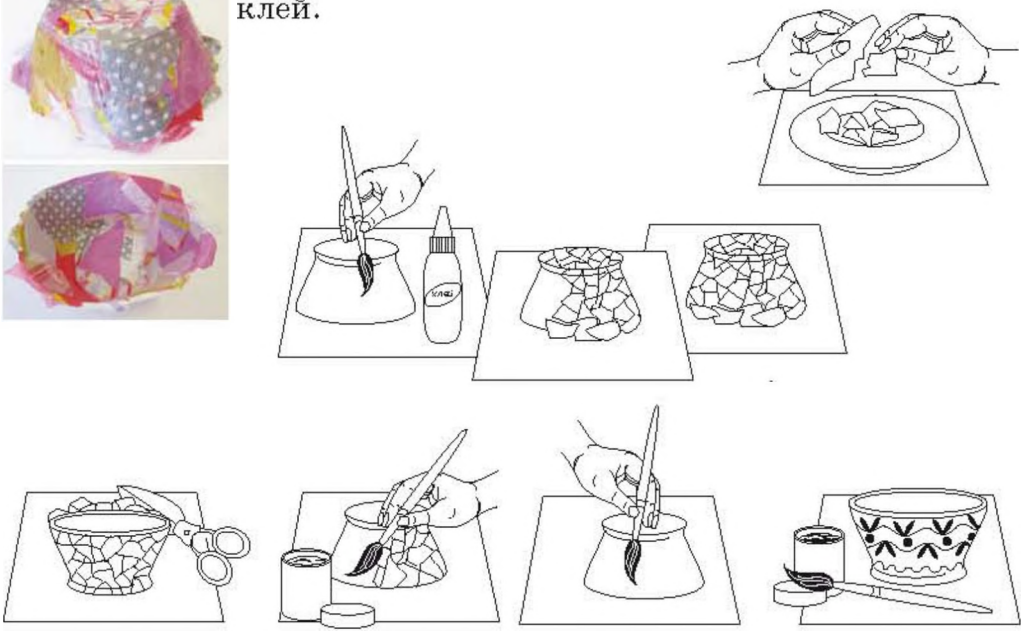

Виготовлення посуду за готовою моделлю технікою пап'є-маше

Виготовляючи виріб, папір рвуть на невеличкі шматочки та обклеюють ним виріб у кілька шарів.

Папір обов'язково рвуть пальцями, а не ріжуть, адже у рваного паперу краї ворсисті й добре склеюються на поверхні виробу.

Перший шар паперу змочують у воді (щоб не приклеївся до форми), а інші 6–8 шарів — у клею. Наклеєний папір має просохнути 5–6 днів. Коли висохне, його відділяють від моделі й оздоблюють.

Як основу можна використовувати пластилінові заготовки, виліплені власноруч.

Практична робота
ТАРІЛОЧКА З ПАП'Є-МАШЕ ЗА ГОТОВОЮ ФОРМОЮ

Роботу розпочинай із повторення правил безпечної праці на с. 103, 105 (9).

Для роботи потрібні: папір, клей або клейстер, гуашеві фарби, пензлик, посудина з водою, серветки, ножиці.

Технологічна картка

	Порви папір на шматочки
	Поклади тарілочку, змочи її водою й накладі перший шар сухих або змочених у воді шматочків паперу
	Наклей ще 6–8 шарів паперу. Щоб бачити, що весь шар заклеєний, краще візьми два типи паперу, наприклад, білий і газетний
	Дай пап'є-маше висохнути. Зніми виріб і обріж шматочки паперу, які виступають за край тарілочки. Очисти пап'є-маше від шматочків паперу та покрий виріб з обох боків ґрунтом (гуаш + клей ПВА)
	Внутрішній бік тарілочки розфарбуй, прикрашаючи орнаментом. Добре виглядає рослинний орнамент у техніці петриківського розпису

Екскурсії

ЕКСКУРСІЯ НА ВИРОБНИЦТВО

1. Які професії ви знаєте?
2. Як ви розумієте прислів'я:

Без сокири — не тесляр, без голки — не кравець.

Швець без чобіт, а тесля без воріт.

Коваль клепле, доки тепле.

Говорять, що у світі існує понад дві тисячі професій. І це чудово! Адже кожен може вибрати собі майбутню професію, виходячи зі своїх здібностей і уподобань. Хоч прийняти остаточне рішення нелегко.

Які головні причини, що спонукають до вибору майбутньої професії? По-перше, вона повинна бути цікавою. Захопливе заняття, що справді приносить задоволення, — одна зі складових щастя людини. Найголовніше — серед безлічі професій знайти свою, — це основна мета екскурсій на виробництво.

Сьогодні багато промислових підприємств відчиняють свої двері і дають можливість спостерігати за процесом створення того, що кожного дня ми бачимо в магазинах чи в повсякденному житті.

Екскурсія — це вид навчальної роботи, під час якої навчання відбувається на природному або виробничому об'єкті поза межами школи.

Екскурсія — спосіб ознайомлення з організацією виробництва, технікою, технологією й основними професіями різних підприємств. Завдяки екскурсіям ми знаємо, як печуть хліб, чим та коли прасують шкільну форму на швейній фабриці, а ще чому шоколад коричневий і такий смачний.

Значення екскурсій полягає передусім у тому, що вони ознайомлюють із сучасним виробництвом, розкривають світ професій.

Професія — рід занять, трудової діяльності, що потребує певних знань і навичок.

Однією з найпопулярніших художніх професій сьогодні вважається професія *дизайнера*. Вона потрібна всюди: на виробництві, у щоденному побуті. Існує ця професія давно і тільки змінює свої назви: художник ужиткового мистецтва, художник-конструктор, художник-проектувальник, дизайнер.

Усі ми любимо гарно вдягатися. Сукні, блузки, костюми, штани, спідниці — усе це і багато інших речей — робота *кравця*.

Професія кравця дуже відповідальна і цікава. А яку фантазію він має! Адже кожна одежина повинна бути особливою. І гарною: на всі смаки.

Не менш цікавою є професія *інженера-конструктора*. Вона складна і відповідальна, адже інженер-конструктор має ґрунтовно володіти не тільки теоретичними знаннями, а й мати великий практичний досвід. Він проектує техніку й устаткування. Будні конструктора — розробка технологічних схем, розрахунки та креслення вузлових елементів і деталей механізмів, підготовка технічних завдань для виробництва, авторський нагляд за виготовленням і випробуваннями. Робота інженера не закінчується на стадії проектування та розрахунків. «Слабкі місця» конструкції виявляються на випробуваннях. За допомогою спеціальної діагностичної апаратури конструктор може протестувати характеристики літака, прохідність джипа, герметичність підводного човна. Він спілкується з випробувачами техніки, з'ясовує, наскільки машина зручна у використанні, за необхідності, доопрацьовує конструкцію.

Щоб екскурсія на виробництво була успішною і безпечною, потрібно дотримуватися правил поведінки на виробництві під час її проведення.

Правила поведінки на виробництві під час екскурсії

- Виконувати всі вказівки працівника, який проводить екскурсію.
- Не бігати, не кричати, не відволікати працівників підприємства.
- Підходити до обладнання, що працює, тільки з дозволу керівника екскурсії і не ближче, ніж за 1 (один) метр від нього.
- Всі запитання, які виникають, ставити тільки керівнику екскурсії.
- Не брати з собою на екскурсію продукти харчування та предмети, які можуть викликати забруднення або пошкодження обладнання та готових виробів.

Свої спостереження за об'єктами екскурсії описуй у технологічній картці-звіті так:

- Що я знаю про виробництво, на яке відбувалася екскурсія.
- Про що хочу дізнатися.
- Про що я дізнався (дізналася).
- Що мене найбільше вразило.
- Де я можу використати ці знання.

1. Що називається екскурсією?
2. Яких правил поведінки потрібно дотримуватись під час екскурсії на виробництво?
3. Про які професії ти дізнався?
4. Підготуй технологічну картку-звіт про екскурсію.

Правила безпечної праці

1. Правила безпечної праці під час практичної роботи

1. Роботу розпочинай лише з дозволу вчителя.
2. Не працюй несправним і тупим інструментом, використовуй інструмент лише за призначенням.
3. Користуйся прийомами роботи з інструментами, як показав учитель.
4. Не носи з собою різальних і колючих інструментів — вони мають бути в шкільній майстерні.
5. Інструменти та обладнання зберігай у призначеному місці.
6. Під час роботи тримай своє робоче місце в належному стані, а після роботи акуратно прибирай його.

2. Правила безпечної праці після закінчення практичної роботи

1. Прибери своє робоче місце: склади відповідний інвентар, вимий пензлі.
2. Вимий руки з милом і витри рушником або серветкою.

3. Правила безпечної праці під час користування ножицями

1. Користуйся ножицями для ручної праці із заокругленими кінцями.
2. Клади ножиці так, щоб вони не виступали за край робочого місця.
3. Не працюй тупими ножицями, а також зі слабким кріпленням.
4. У процесі різання уважно стеж за розміткою.
5. Під час роботи тримай матеріал пасивною рукою так, щоб пальці були осторонь від гострого леза.
6. Не розмахуй ножицями, під час різання не ходи, а також не підходь занадто близько до того, хто ними працює.
7. Після роботи ножиці тримай складеними, бажано в чохлі.

4. Правила безпечної праці під час користування шилом

1. Проколюй предмет на спеціальній (дерев'яній або гумовій) підкладці.
2. Не розмахуй рукою, в якій тримаєш шило.
3. Під час роботи з шилом не розмовляй.
4. Не проколюй шилом тверді предмети округлої форми (пересохлі каштани, жолуді, горіхові шкаралупи).
5. У процесі проколювання отвору будь уважним (уважною).
6. Користуйся тільки справним інструментом — ручка повинна бути щільно припасована із захисним кільцем.

5. Правила безпечної праці під час користування голками і шпильками

1. Ший із наперстком. Вушко голки повинно вміщатись у наперсток, а гострий кінець виступати з пальців приблизно на чверть довжини голки.

2. Не залишай голку без нагляду. Не встромляй її в тканину чи свій одяг.

3. Зберігай голки і шпильки в певному місці (спеціальній коробочці, подушечці тощо), не залишай їх на робочому місці (столі), ні в якому разі не бери голки і шпильки до рота.

4. Не використовуй голку замість шпильки.

5. Не використовуй для шиття іржаві голки.

6. Викрійку і тканину прикріплюй гострими кінцями шпильок у напрямку від себе.

6. Правила безпечної праці під час вишивання та шиття

1. Вишивай і ший, сидячи на стільці зі спинкою. Сиди прямо.

2. Освітлення має бути хорошим.

3. Через кожну годину вишивання чи шиття роби відпочинок для очей на 5–10 хв.

4. Перед тим, як шити, ретельно вимий руки, щоб не забруднити тканину.

5. Інструменти і пристосування зберігай у спеціальній скриньці чи ящичку. Дотримуйся правил організації робочого місця.

6. Голкою працюй обережно. Не піднось її близько до обличчя.

7. Після роботи голку й шпильки зберігай тільки в гольнику або поклади у спеціальну коробку. Не залишай голку без нитки. Не зберігай голку, вколовши її в одяг.

8. Ножиці на робочий стіл клади із зімкненими лезами, спрямованими від себе.

9. На робочому місці дотримуйся чистоти й порядку.

7. Правила безпечної праці під час роботи з дротом

1. Не бери дріт до рота.

2. Відрізай потрібну довжину дроту ножицями або кусачками, а не відкушуй зубами.

3. Не бався дротом, не намотуй його на долоню чи пальці.

4. Не розмахуй рукою, в якій тримаєш дріт.

5. Працюй із дротом зосереджено, не відволікайся.

6. Для з'єднання дротом цупких матеріалів або округлих форм спочатку зроби в них отвори шилом.

7. Вирізаючи заготовку, не піднось дріт близько до обличчя.

8. Працюй тільки справним інструментом.

9. Не тримай ліву руку близько до місця згинання заготовки з дроту.

8. Правила безпечної праці під час роботи з бокорізами (кусачками)

1. Перед кожним застосуванням оглянь бокорізи (кусачки). Переконайся, що бокорізи (кусачки) не мають пошкоджень.

2. Не використовуй бокорізи (кусачки) як важіль, ударний інструмент, клин тощо.

3. Тримай бокорізи (кусачки) так, щоб уникнути випадання інструмента з рук.

4. Вибирай бокорізи (кусачки), що відповідають виду роботи.

9. Правила безпечної праці під час ліплення

1. Не розмахуй стеками, щоб не поранити себе чи інших.

2. Ліпи тільки на прикладній дошці.

3. Не залишай шматочки пластиліну на парті, не кидай їх на підлогу.

4. Після роботи витри руки серветкою, а потім добре вимий.

10. Правила поведінки під час екскурсій:

У музей, на виставку

1. Поводься спокійно, стримано.

2. Уважно оглядай, слухай, не перебігай безладно від одного експоната до іншого.

3. Без дозволу нічого не чіпай.

4. Голосно не розмовляй.

5. Не забудь подякувати екскурсоводу.

На природу

1. Візьми чисту воду для пиття та миття рук.

2. Не пий сиру воду з природних водоймищ.

3. Не збирай невідомі тобі рослини, не пробуй їх на смак.

4. Не засмічуй природу.

5. Не розпалюй багаття.

6. Не ламай дерева, кущі.

7. Після екскурсії йди відразу додому.

8. Дотримуйся правил дорожнього руху.

Творча майстерня

День матері

У багатьох країнах світу 13 травня відзначають День матері. В Україні цей день святкують **у другу неділю травня** відповідно до Указу Президента України від 10 травня 1999 року.

КВІТОЧКА ДЛЯ МАТУСІ

Для плетіння тюльпана з бісеру тобі знадобиться мідний дріт діаметром 0,28–0,34 мм (дріт для плетіння продається в спеціалізованих магазинах), бісер. Бісеринки повинні бути з великими отворами, щоб дріт можна було пропустити через них не менше трьох разів. Дроту потрібно 160 см: 80 см на тичинку і стебло з листям, 80 см — на квітку.

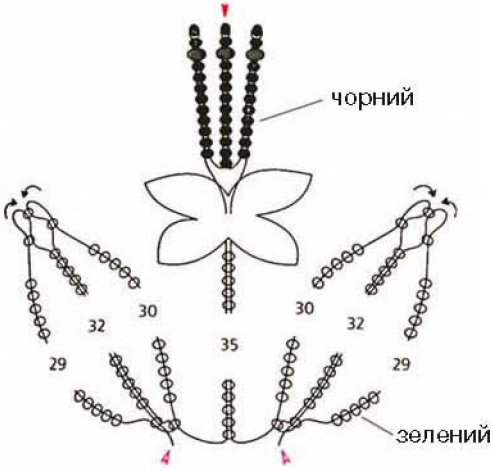

Схема плетіння з бісеру квітки тюльпан. Тичинка і стебло з листям

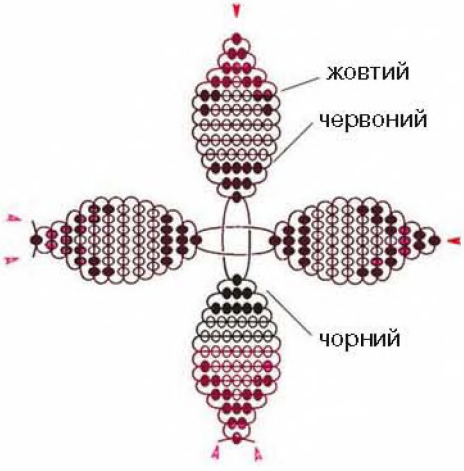

Схема плетіння з бісеру квітки тюльпан. Плетіння квітки

Квіточок зроби стільки, скільки потрібно, щоб заповнити кошик або вазочку.

Іграшки своїми руками. Непосидюче оригамі

Виготов дзиґу та вітрячок із кольорового паперу. Подаруй вироби меншому братику, сестричці або другові.

ДЗИҐА

Для роботи потрібні: двосторонній папір, зубочистка.

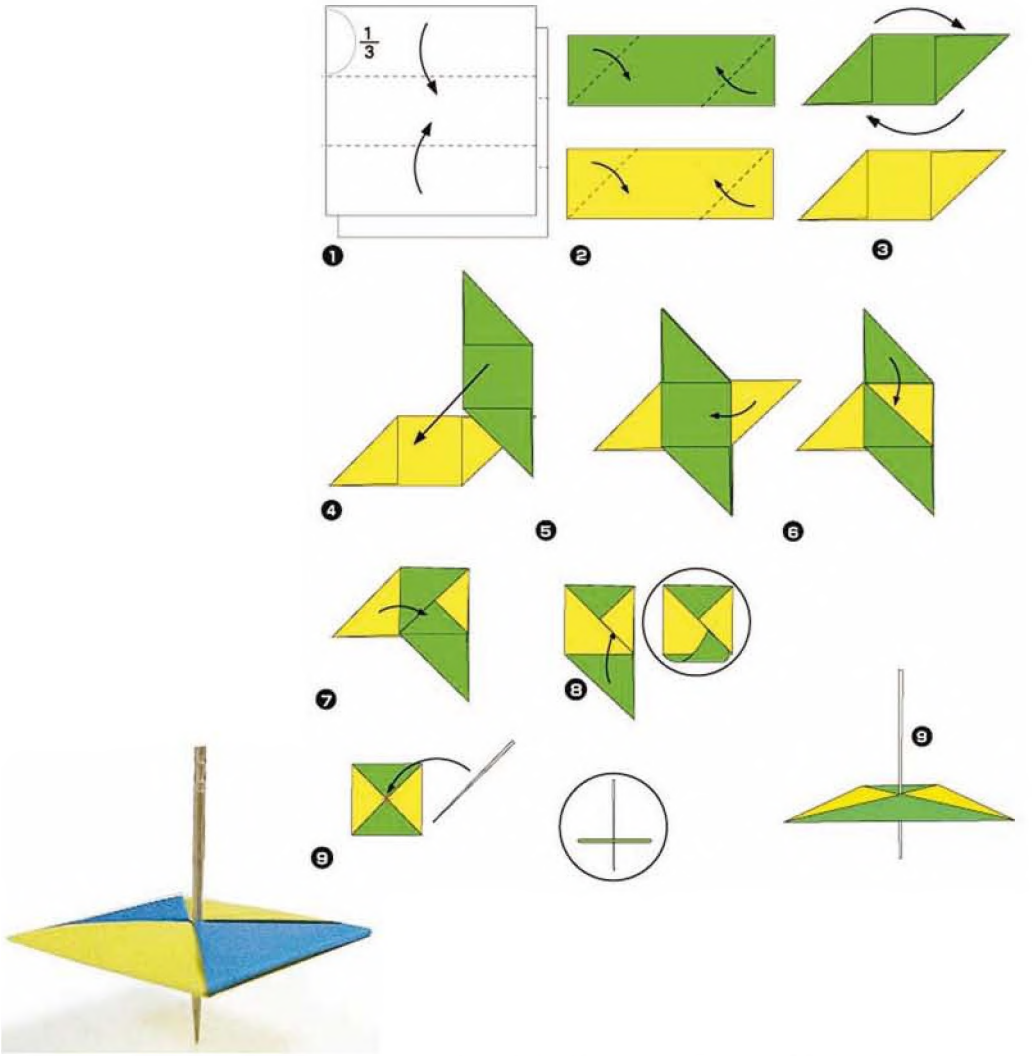

Для кріплення паперової заготовки використай зубочистку.

ВІТРЯЧОК

Для роботи потрібний двосторонній папір.

Для кріплення вітрячка потрібні: паличка або трубочка, шматочок дроту або скріпка, три намистинки, бокорізи.

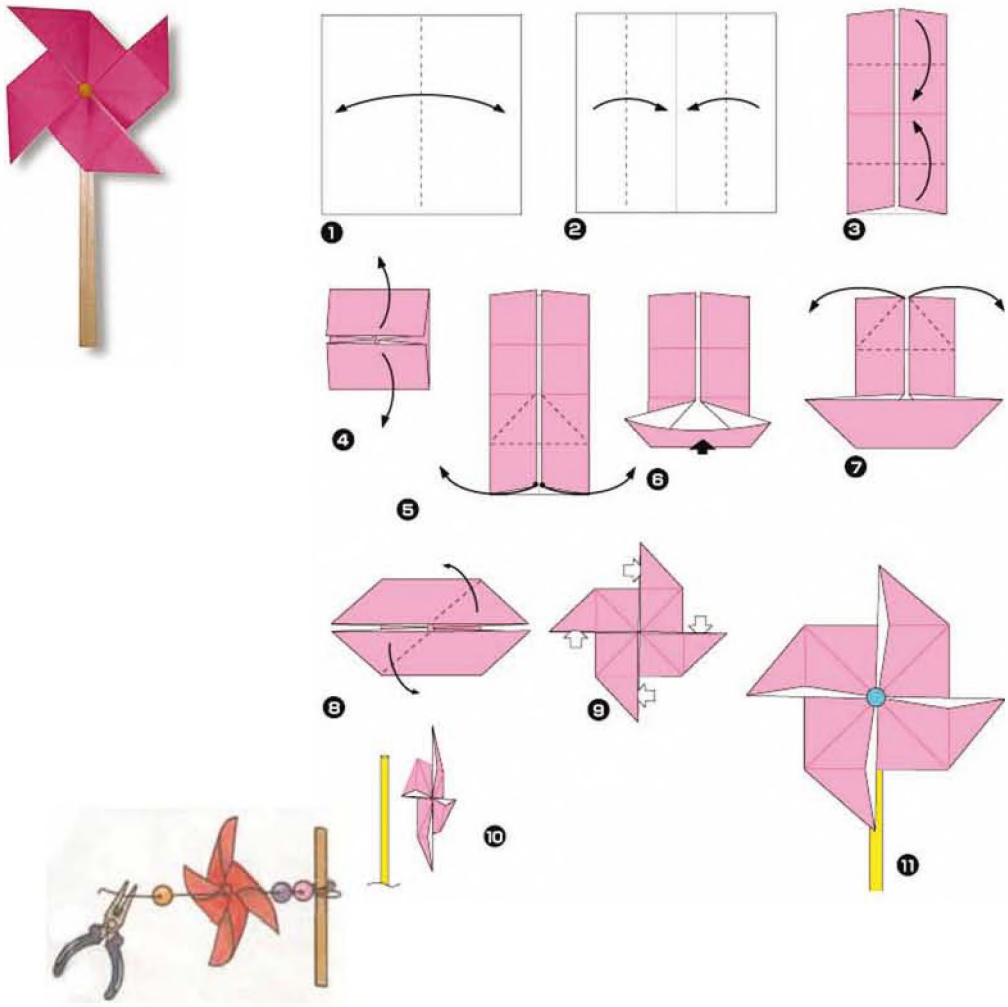

Квітка пам'яті «Мак»

Червоний мак — це символ пам'яті за полеглими воїнами в боях за батьківщину, свободу рідної землі. В Україні, в усіх країнах Європи, у США і Канаді маки кладуть на могили солдатів та офіцерів, які загинули у Першу і Другу світові війни.

У Дні пам'яті за полеглими виготовляють штучні макові квітки, якими прикрашають лацкани піджаків чи просто кріплять їх на одязі.

Для роботи потрібні: стрічка червоного кольору, ножиці, голка, нитки чорного кольору, клей ПВА, 2–3 ложки манної крупи.

Виготов квітку за технологічною карткою.

Технологічна картка

	Швом «уперед голка» «намалюй» коло діаметром 2,5 см
	Відріж 35 см стрічки червоного кольору (шириною 2,5 см)
	Наповни серединку синтепоном або ватою та затягни нитку
	Дрібним швом «уперед голка» збери нижній край та стягни до 12 см

	Заший, щоб краї тканини не відгинались
	Склади спіраллю
	Чорною ниткою обший серединку так, як показано на малюнку
	Зший витки між собою за нижній край
	З чорних ниток сформуй пучок, краї розріж
	Пучок змасти клеєм ПВА та посип манною крупою
	Вклей тичинки і серединку

День захисника України — 14 жовтня

Покрова Божої Матері здавна була головним святом українського козацтва, яке завжди стояло на сторожі інтересів народу. Указом Президента України від 14 жовтня 2014 року день Покрови Пресвятої Богородиці оголошено Днем захисника України. У це свято всі щиро вітають воїнів, які захищають нашу Вітчизну.

БРАСЛЕТ-ОБЕРІГ

Для роботи потрібні: чотири шнури жовтого та синього кольорів, прищіпка.

Розглянь схематичні малюнки і сплети браслет-оберіг у чотири шнури. Перед початком плетіння шнури утримуй прищіпкою.

Перший спосіб.

Другий спосіб.

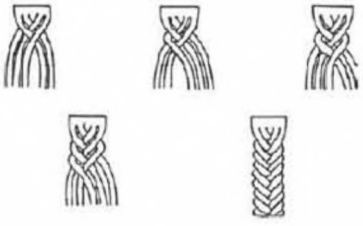

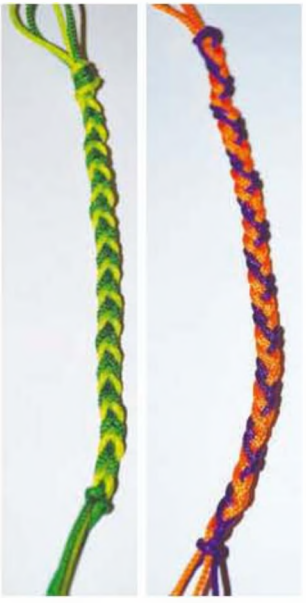

Новорічні фантазії. Витинанка

Новий рік в Україні не завжди святкували взимку. Та й прикрашали не ялинку, а яблуню, бо відзначали його 1 вересня, коли яблуня ще світилася плодами-ліхтариками.

А в багатьох місцевостях України замість дерева до Різдва прикрашали дідуха (житній, пшеничний або вівсяний сніп) — оберіг роду та символ урожаю, добробуту, багатства.

Виготов витинанку за технологічною карткою.

Технологічна картка

	Використовуючи шаблон, виготов з картону чотири деталі ялинки
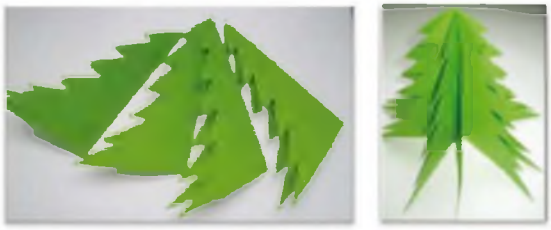	Склади навпіл уздовж всі деталі. Склей

За бажання ялинку можеш декорувати.

Новорічні фантазії. Ялинкові іграшки

Перші ялинкові прикраси — живі квіти, яблука та горіхи. Пізніше додалися солодощі та різдвяні свічки.

За легендою, першу скляну ялинкову кульку видули в Саксонії в XVI столітті через неврожай яблук, які тоді були головною прикрасою ялинок.

Для роботи потрібні: намистинки, дріт (80 см), інструмент для роботи з дротом.

За схематичними малюнками виготов ялинкові іграшки та прикрась ними ялинку.

Зразки схем виготовлення ялинкових іграшок

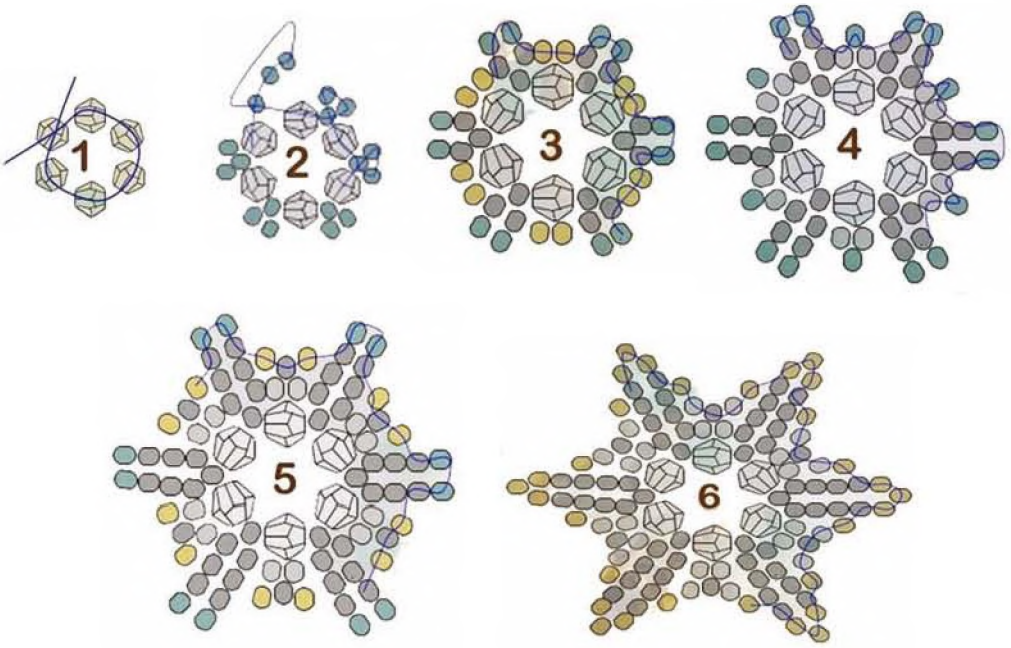

До дня Святого Валентина. Валентинка

Найдавніша валентинка, яка збереглася до нашого часу, написана в 1415 році. Вона вийшла з-під пера Чарльза, герцога Орлеанського, і зберігається зараз у Британському музеї.

Для роботи потрібні: картон двох кольорів, трубочка для напоїв, дріт, ножиці, бокорізи, два ґудзики, скотч, нитка.

Виготов валентинку за технологічною карткою.

Технологічна картка

	Закріпи шаблон, виріж серце та крила
	Шилом зроби отвори. Протягни в отвори нитку
	Виготов шарніри з дроту та ґудзиків
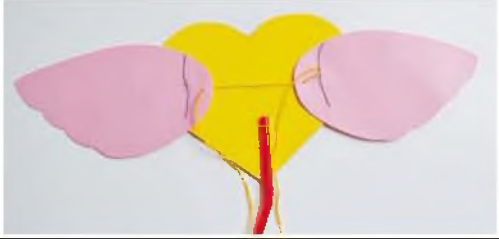	Закріпи за допомогою шарнірів крила на серці. За допомогою скотчу закріпи трубочку

Великоднє дерево. Колективна робота

Традиція розписувати яйця до Великодня не лише українська. У багатьох країнах світу до цього дня також декорують яйця, виготовляють великодні деревця чи кошики з травою.

Для роботи потрібні: шаблон-яйце, кольоровий папір та картон, ножиці, клей ПВА, кольорові стрічки, вологі серветки, канцелярський дірокол.

Варто заздалегідь підготувати ватман, дерево, траву тощо, щоб прикрасити дерево виготовленими великодніми яйцями.

Технологічна картка

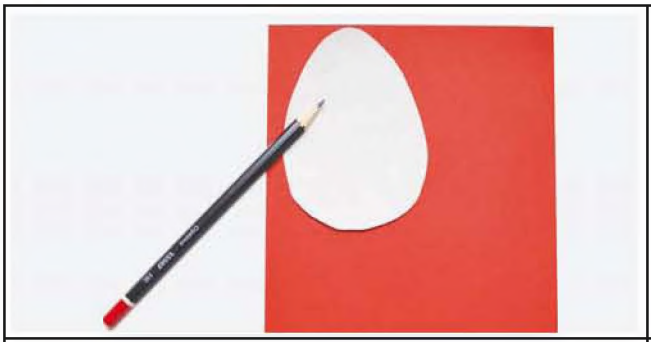	Закріпи шаблон на картоні. Обведи олівцем
	Виріж заготовку
	Підготуй декор і приклей

День батька

День батька — щорічне свято, яке відзначається в багатьох країнах. На державному рівні день батька в Україні не визначений, а неофіційно його відзначають як у третю неділю червня, так і в третю неділю вересня.

ЛИСТІВКА ДЛЯ ТАТА

Для роботи потрібні: двосторонній папір, стрічка, клей, фломастер.

Виготов листівку за технологічною карткою.

Технологічна картка

	Склади аркуш вздовж. Виконай базову фігуру «двері». Відігни нижні кути
	Переверни. Загни верхній край на 1,5 см. Переверни заготовку та загни до середини верхні кути
	Підігни нижню частину. Декоруй

Венеційська маска за готовою формою

Для роботи потрібні: папір білий, газетний, клей або клейстер, гуашеві фарби, пензлик, наліпки, посудина з водою, серветки, ножиці, наждачний папір, ґрунтовка, кухарська фольга.

Виготов маску за технологічною карткою.

Технологічна картка

	Використовуючи фольгу, виготов відтиск, як показано на малюнку
	Обережно зніми фольгу і виріж заготовку бажаної форми
	Порви папір. Змочи маску водою й наклади перший шар сухих або змочених у воді шматочків паперу. Наклей ще 6–8 шарів паперу. Щоб бачити, що весь шар заклеєний, краще взяти два типи паперу (білий та газетний)
	Дай масці з пап'є-маше добре висохнути. Зніми виріб та обріж шматочки паперу, які виступають за край маски
	Оброби виріб за допомогою наждачного паперу і заґрунтуй з обох боків (ґрунтовку можна використати готову, з будівельного магазину)
	Верх маски розфарбуй, прикрась орнаментом. Для оздоблення можна використати відомі тобі техніки декорування

Світ цікавих речей

Пластилін

Слово «пластилін» прийшло до нас з італійської мови, а походить воно від давньогрецького plastos, що означає «виліплений, ліпний».

У Німеччині вважають, що пластилін винайшов німець Франц Колба, який навіть 1880 року отримав відповідний патент. А у Великій Британії переконані, що винахід належить їхньому співвітчизникові Вільяму Харбуту (він, до речі, також отримав патент — 1899 року).

Ще одна версія створення пластиліну така: його придумав Джо Маквікер для очищення шпалер від плям. Родичка Маквікера, що працювала в дитячому садку, показала пластилін дітям, які належним чином оцінили його, і через деякий час пластилін витіснив глину.

Перший пластилін був білим. Виготовляли його з очищеної та подрібненої в порошок глини. Для того щоб пластилін не засихав, у порошок додавали віск, тваринний жир, вазелін та ін. Пластилін, який почали виробляти промислові підприємства, був сірого кольору, однак пізніше завдяки різним барвникам отримали різнокольорову масу.

Пластилін не припиняють удосконалювати й досі. З'явився такий, що, висихаючи, здатний відокремлюватися від твердих поверхонь або ж може світитися в темряві тощо. Завдяки цим властивостям пластилін використовують не тільки діти, а й дорослі, створюючи з його допомогою об'ємні картини, макети і навіть мультфільми.

Усі анімаційні персонажі різдвяного мультфільму «Щедрик» зроблені з пластиліну. Над картиною майже рік працювала ціла команда художників, аніматорів, режисерів та сценаристів. А музику до фільму написав Олег Скрипка

Вишивка

Українська вишивка відома далеко за межами нашої країни. Справжня українська сорочка, зроблена з льону й вишита вручну, втілює родючість української землі та щедрість і гостинність українського народу.

Вишивка у різних місцевостях (а часом навіть в окремих селах) України має свої особливості: орнаменти, улюблені кольори, техніки вишивання. Ці традиції передавалися з покоління у покоління і розвиваються й сьогодні.

Особливість полтавської вишивки — поєднання рослинного, рослинно-геометричного та геометричного орнаментів

Для вишивок Черкащини характерний рослинний орнамент, який складається з грон винограду, ягід, невеличких квіточок

Борщівська вишиванка (Тернопільська обл.) виготовлена з білого домотканого полотна і рясно розшита чорними грубими нитками

Орнаменти, якими прикрашають вишиванки, стали такими популярними, що тепер ними оздоблюють не тільки сорочки!

А литовський дизайнер Северія Інсіраускайте так захопилася вишивкою, що почала вишивати на металі, використовуючи дриль та нитки.

Вінок

Микола Рачков. Дівчина-українка (друга половина XIX ст.)

Український вінок має давню історію. Наші предки вважали його оберегом.

До українського віночка вплітали різноманітні квіти — в одному вінку могло бути до 12. Кожна квітка щось символізувала: троянда — кохання, лілія — цноту, волошка — простоту, мальва — красу, півонія — довголіття, безсмертник — здоров'я, калина — красу, ромашка — мир, ніжність.

До віночка в'язали кольорові стрічки. Посередині світло-коричнева стрічка — символ землі-годувальниці, ліворуч і праворуч від неї дві жовті — символ сонця, за ними дві зелені — символи живої природи. Далі синя й блакитна — символи води і неба. Потім з одного боку жовтогаряча — символ хліба, а з іншого — фіолетова — символ розуму, потім малинова — символ щирості та рожева — символ багатства. По краях в'язали білі стрічки — символ чистоти. На лівій унизу вишивали сонце, а на правій — місяць.

Починали носити віночок дівчатка з трьох років. Перший — для трирічної дівчинки — плела мама, змочувала у росах, коли на небі сонце зійде. І купала його в росах сім днів, а тоді до скрині клала. У віночок вплітала чорнобривці, незабудки, барвінок, ромашки. Кожна квіточка лікувала: чорнобривці допомагали позбутися головного болю, незабудки та барвінок зір розвивали, а ромашка серце заспокоювала.

У чотири роки плівся інший віночок. Усі кінчики пелюсток були вже розсічені, доплітався безсмертник, листочки багна чи яблуні.

А для шестирічної доньки у вінок вплітали мак, що давав сон і беріг думку, та волошку. Для семирічної плели вінок із семи квіточок. І вперше вплітали цвіт яблуні.

Вважалося, що вінок з живих квітів захищає дівчину від злих людей і лихого ока.

Пап'є-маше

Через французьку назву вважається, що мистецтво пап'є-маше зародилося у Франції, проте це не так. Виробів з пап'є-маше у Франції не було до середини XVII ст., а батьківщиною цього виду мистецтва є Китай, де було винайдено папір.

Під час розкопок на території Давнього Китаю були виявлені шоломи, виготовлені методом пап'є-маше (202—220 р. до н. е.).

Найчастіше пап'є-маше використовували для виготовлення ляльок. У Франції було налагоджено їх масове виробництво, і нині ці ляльки дуже цінують колекціонери.

Карнавальні маски. Венеція XIV— XV ст.

Лялька з пап'є-маше 40-х років XIX ст., Німеччина

Писанка

Найдавніша писанка

Глиняну писанку, виготовлену 950 років тому, вдалося знайти археологам на березі водосховища у Демидівському районі Рівненської області 2013 року.

Найбільша писанка

На території Канади, в містечку Вегревіль, що на схід від Едмонтона, можна побачити найбільше у світі великоднє яйце. Його довжина становить 8 м, а ширина — 5 м. Ця писанка вагою близько 2270 кг зроблена з уламків літаків. Її виготовили на згадку про тих українців, що першими приїхали до Канади.

Найбільша у світі писанка, м. Вегревіль, Канада

Цікаве про писанку

Мудрі люди кажуть: «У світі доти існуватиме любов, доки люди писатимуть писанки». Кожна писанка — це ніби маленький світ. Тут і небо із зорями, і вода з рибами, і дерево життя з оленями й птахами, і засіяне поле, і церкви — усе це вималюване у певному порядку для того, аби підтримати лад та рівновагу у нашому світі.

Писанка — символ Сонця; життя, його безсмертя; любові і краси; весняного відродження; добра, щастя, радості.

Єдиний у світі музей писанки
у м. Коломиї (Івано-Франківська обл.)

У давнину яйця розписували писанкарки, рідше — писанкарі, які здебільшого були й знахарями.

Сьогодні писанкарство набуває колишнього розмаху, відроджуються забуті техніки, з'являються нові майстри. Адже писанка — це один із найкращих та найдовершеніших символів України, маленьке диво, яке кожен може написати сам!

Робота сім'ї Жук, смт Східниця (Львівська обл.)

Література

1. Веремійчик І. М. Методика трудового навчання в початковій школі : навч. посіб. / І. М. Веремійчик. — Тернопіль : Мальва, 2004. — 276 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — Київ : Либідь, 1997. — 376 с.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пєхоти. — Київ : А.С.К., 2004. — 256 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : навч.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. І. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. — Київ : А.С.К., 2004. — 192 с.
5. Мельник В. М. Техніка витинанки / В. М. Мельник. — Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2006. — 256 с.
6. Іванова О. П. Саморобки з пап'є-маше / О. П. Іванова. — Харків : КСД, 2011. — 64 с. : іл.
7. Косицька З. Витинанка в ансамблі декору української хати // НАНУ; ІМФЕ ім. М. Рильського. — Вип. 8. — Київ, 2008.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України). — Київ : Вид. дім «Освіта», 2012.
9. Основы декоративного искусства в школе : учеб. пособ. для студ. худож.-граф. фак. пед. ин-тов / под ред. Б. В. Нешумова, Е. Д. Щедрина. — Москва : Просвещение, 1981. — 175 с.
10. Трудове навчання в шкільних майстернях : навч. посіб. для 4–5 класів / за ред. Л. О. Пивоварова, Д. А. Сметаніна. — Київ : Рад. школа, 1973. — С. 26–37, 92–93, 107, 117.
11. Уроки технічної праці в 4 класі / за ред. доктора пед. наук Д. О. Тхоржевського. — Київ : Рад. школа, 1981. — С. 3–10, 76, 82–85, 86–88.

INTERNET-ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET):
1. www.student.ru
2. www.osvita.ru
3. www.kidmade.com.ua
4. www.zrobysama.com.ua
5. www.stranamasterov.ru

Навчальне видання

Оксана Михайлівна КЛІЩ
Оксана Миколаївна ДЯТЛЕНКО
Людмила Миколаївна КОВАЛЬ
Тетяна Володимирівна ТИЧУК
Галина Іванівна МУСТАФІНА
Світлана Віталіївна ПІОТРОВСЬКА

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ
Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Відповідальна за випуск О. О. Бородіна

Підп. до друку 02.10.2015. Формат 70x100/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10,32.
Обл.-вид. арк. 13,42. Наклад 9150 пр. Зам.

Видавництво «Літера ЛТД».
Україна, 03680, м. Київ, вул. Нестерова, 3, оф. 508.
Тел. для довідок: (044) 456-40-21.
Свідоцтво про реєстрацію № 923 від 22.05.2002 р.

Віддруковано в ТОВ «Фактор-Друк».
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел. (057) 717-51-85.